

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Dördüncü içtima

26.4.1336 Pazartesi

Münderecat

	Sayfa	Sayfa
1. — Zabıtı sabık hulâsaları	68	
A) İkinci içtima zabıt hulâsası	68,70	
B) Üçüncü içtima zabıt hulâsası	68:70	
2. — Teklifler	70	
1. — Karahisarı Sahib Mebusu Mehmed Şükrü Bey ve rüfekaşının, teşkilâtı Hükümet hakkında teklifi (2/3)	70:71	74:77,78
3. — Takrirler	71	
1. — Çorum Mebusu Fuad Beyle arkadaşlarının, Umuru Şer'iyeye Encümeni teşkiline ve mezkûr encümen Reisinin Heyeti İcraiye dâhil bulunmasına dair takriri	71	77:78
2. — Çorum Mebusu Sıddık Beyin, Meclisi Mebusan Nizamnamei Dahilisinin Büyük Millet Meclisinde de tatbiküne dair takriri	71:72	78,79
3. — Sivas Mebusu Rasim Beyin, Meclisi Mebusan Nizamnamei Dahilisinin ya aynen veya tadilen Büyük Millet Meclisinde meriyete vaz'ı için tetkikatta bulunmak üzere bir Encümeni Mahsus teşkiline dair takriri	72	78:79
4. — Çorum Mebusu Sıddık Beyin, encümenrelim bir an evvel teşkiline dair takriri	73	84
5. — Bursa Mebusu Muhiddin Baha Bey ve arkadaşlarının, on encümen teşkiline dair takriri	73:74,78	84:85
6. — Yozgad Mebusu Mehmed Hulûsi Efendi ile arkadaşlarının, on idare encümeni teşkiline ve maarif umurunun da şer'iyeye rabtına dair takriri		79:84
7. — Sivas Mebusu Mustafa Taki Efendinin, umuru şer'iyeye, evkaf, maarif ve adliye umurunun bir encümene tevdiine ve bu encümen âzasının tezyidine dair takriri		77:78
8. — Çorum Mebusu Dursun Bey ve arkadaşlarının, bir an evvel bir mercii idare teşkiline dair takriri		78,79
9. — İzmit Mebusu Hamdi Nâmık Beyin, İzmit sancağının İngilizler tarafından işgali üzerine mercisiz kalan Geyve, Adapazarı, Kandire ve İznik kazalarının merkez ittihaz edilecek Geyve'ye raptına dair takriri		78:79
10. — İzmit Mebusu Hamdi Nâmık Beyin, Adapazarı, Geyve, Kandire ve İznik kazaları Bidayet mahkemelerinin merkez ittihaz edilecek Geyve'ye raptı hakkında takriri		78:79
4. — İstifanamerler	84	
1. — Hakkı Behiç Beyin muvakkat İcra Heyetinden istifanamesi	84:85	
5. — Müzakere edilen maddeler	79	
1. — Karahisarı Sahib Mebusu Mehmed Şükrü Beyin, hiyaneti vataniyeye ceza tâyini hakkındaki kanun teklifi		79:84

BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : Z. S. 3,00

REİS — Mustafa Kemal Paş. Hz.

KATIPLER : Haydar B. (Kütahya), Cevdet B. (Kütahya)

REİS — Ekseriyet olmakla Meclisi açıyorum.
Zaptı sabık hulâsaları okunacak:

1. — ZAPTI SABIK HULÂSALARI

A — İkinci İçtima zabıt hulâsası

24 Nisan 1336

Birinci Celse

Reisi Sin Şerif Beyin tahtı Riyasetinde saat onda ekseriyet hâsıl olmakla celseye iptidar edildi.

Zabıtı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olunduktan sonra tetkiki Mezabıt encümenleri tarafından mazbataları tetkik edilen âzanın mebuslukları kabul olundu. Mütâakıben Mustafa Kemal Paşa kürsîi hitabete gelerek mütarekeden Erzurum Kongresinin akdine kadar mürur eden zaman zarfında cereyan eden vukuat ile âmâli milliyenin sureti tezahür ve temerküzünü izah etti ve saat on bir buçukta beş dakika teneffüs edilmek üzere birinci celseye nihayet verildi.

İkinci Celse

Saat on ikiye çeyrek kala Reisi Sin Şerif Beyin tahtı Riyasetinde ikinci celse akdolundu. Mustafa Kemal Paşa izahatına devam ederek Erzurum Kongresinin akdinden Merkezi Hilâfet ve Saltanatımız olan İstanbul'un işgaline kadar cereyan eden hâdisat ve Ferid Paşa Kabinesinin millet ve Devlet için netayici vahîme tevlideden mesleki siyasisini ve menleketi girdabı inkirazdan kurtarmak maksadiyle ittihaz edilmiş olan milli tedabire dair beyanatta bulundu ve saat birde bir saat teneffüs edilmek üzere ikinci celseye nihayet verildi.

Üçüncü Celse

Badezzeval saat üçde Reisi Sin Şerif Beyin tahtı Riyasetinde üçüncü celse küşadedildi. Mustafa Kemal Paşa beyanatına devamla İstanbul'un İngilizler tarafından tarihi işgali olan 16 Mart 1336 tarihinden bu ana kadar güzeran olan ahval ve hâdisatı izah ve Meclisin bizzat umuru milliyeye vaziyet ederek alelinfirad millete karşı icraattan dahi mesul olmaları ve Meclisin Riyasetine intihabolunacak zatın aynı zamanda kuvvei icraiye riyaset ve âza meyanından tefrik olunacak vekillerle birlikte idarei umur teklif edilmiş ve teklifi vâkım badelmünakaşa müttefikân kabulünü mütaakıp mücahedatı milliyede Kemalîazim ve hamîyyet ile devam etmiş olan Mustafa Kemal Paşa ve rüfekayı muhteremesine millet namına arzı teşekkürat edilmesi beyanatı vâkıanın tabı ve teksir

olunarak bütün bilâdı Osmaniye ve İslâmiyede neşir ve tevzii hakkındaki takrirler ittifakı âra ile kabul edilmiştir. Mustafa Kemal Paşanın ahvali dahiliyeye mütedair izahatta bulunmak üzere bir celsei hafiye akdi teklifi kabul edilerek badezzeval saat dörtte salon ketebe ve samiinden tahliye olundu.

Dördüncü Celse

Celsei Hafiye

Beşinci Celse

Beşinci celse Reisi Sin Şerif Beyin tahtı Riyasetinde badezzeval beş buçukta inikadetti. Meclisi mebusanda olduğu gibi bir reis ve iki reisvekili intihabolunmakla beraber bir de reisisani intihabı teklifi ni havi Fuad Bey (Çorum) rüfekasının takririnin müttefikân kabulünü mütaakıp Divanı Riyaset intihabatına başlanarak neticei intihabatta mecmuâra olan 120 reyden 110 reyile Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin riyaseti ulâya, 109 reyile Celâleddin Arif Beyefendi Hazretlerinin riyaseti saniyeye ve 91 reyile Abdülhalim Çelebi Hazretlerinin Birinci Reis vekâletine intihabolundukları ve İkinci Riyaset vekâleti için intihabolunan zevattan İsmail Fazıl Paşa 44 ve Hacı Bektaş Çelebisi Cemaleddin Efendi 31 reyile akaliyette kaldıkları anlaşılmış ve mütamadı ve mütaaddit alkışlar arasında kürsîi Riyasete geçen Reisiyvel Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin teşekkürünü havi irad eylediği nutku mütaakıp Celâleddin Arif Bey (Erzurum) un ağnam usulünün sabıkı misillü dört misli olarak kabulü ve Hamdullah Subhi Bey (Antalya) nın millet in ve mücahedatının dahi Padişah ve Halifenin hukukunu millet ve Devletin istihlâsını istihdaf eylediği keyfiyetinin Meclisce tanzim edilecek bir beyanname ile efradı millete tamim ve tebliği teklifleri müttefikân kabul edilmiştir. Badehu tebriki havi Yabanabad'dan mevrud telgraf kıraat olunarak cevap yazılması alkışlar arasında karargir oldu. Yarı saat onda içtima edileceği ve ruznamei müzakeratın İkinci Reisvekili ile kâtip ve idare memurlarının, Kuvvei İcraiye vekillerinin intihabı maddeleri teşkil eylediği tarafı Riyasetten tebliğ olunarak saat dokuz sonra da celseye hitam verildi.

REİS — Buna dair söz söyleyecek var mı?
(Yok sadaları)

B — Üçüncü İçtima zabıt hulâsası

Birinci Celse

Kablezzeval saat onda Reisisani Celâleddin Arif

Beyefendinin tahtı Riyasetinde birinci celse küşadedildi. Söz alan İsmail Fâzıl Ps. (Yozgad) teşettütü âraya ve tasnif zahmetine lüzum kalmamak üzere ikinci Reisvekilliği için kendisine verilecek reylerin Hacı Bektaş Veli Çelebisi Cemaleddin Efendi Hazretlerine itasını teklif etmiş ve bu teklifin alkışlarla kabulünü mütaakıp Burdur Mebusu Müftü Halil Efendinin bugün hastanede irtihal eylediği haber verilmesi üzerine merhumun ailesine Meclis namına beyanı taziyet olunması ve bir heyetin cenaze merasimine iştirak etmesi ve hürmeten celsenin bir çeyrek saat tatili karargir olarak celseye nihayet verilmiştir.

İcinki Celse

Kablezzeval saat on buçukda Reisisani Celâleddin Arif Beyefendinin tahtı Riyasetinde ikinci celse küşadedildi. Cephelede ibrazı fedakârî ve hamaset eden kâhramanlara teşekkür edilmesi hakkındaki takrirler okunarak neferinden kumandanlarına varıncaya kadar bütün ordu erkânına ve harekâtı milliyeye iştirak eden millî kumandanlarla zevatı münasebeye millet namına teşekkür edilmesi keyfiyetinin Divanı Riyasete tevdi müteffikan karargir olarak İkinci Reisvekili intihabına başlanıldı. Âra leddeltasnif 104 rey ile Kırşehir Mebusu Cemaleddin Efendi Hazretlerinin İkinci Reisvekaletine intihabolduğu anlaşıldı. Badehu Sivas Mebusu Emir Ps. ve 27 refikinin idare memurları adedinin altıya ve kâtipler adedinin yediye iblağı teklifi nâtik takrirleri müzakere edilerek Meclisi Mebusanda olduğu gibi altı kâtip ile iki idare memurunun intihabı kararlaştırıldı ve intihabata başlanıldı.

Bu esnada On Beşinci Kolordu Kumandanı Karabekir Kâzım Paşadan mevрут 19 Nisan 1336 tarihli ve İstanbul hakkında bazı istihbaratı havi telgrafı okunarak malûmat hâsil edildi. Tasnif âra neticesi üçüncü celsede bildirilmek üzere saat on ikide celseye nihayet verildi.

Üçüncü Celse

Badezzeval saat yarımında Reisisani Celâleddin Arif Beyefendinin tahtı Riyasetinde üçüncü celse inkad ederek makamat ve mahalli muhtelifeden mevрут tebrik telgraflariyle Edirne mebuslarının keza tebriki hâvi ve Trakya ahvalinin şu sıradaki ehemmiyet ve icabına mebni Meclise iştirak edemediklerinden mütevellit teessüfatı nâtik telgrafnameleri okunarak bunlara cevap yazılması ve bilhassa Edirne mebuslarına beyanı teessür edilmesi kararlaştırıldıktan sonra bazı metalebatı havi bazı mahaller mevkıflarından mevрут telgrafnamelerin kuvvei icraiyyeye tevdi takarrür etti. Badehu Beypazarı'nda bazı fesedenin neticei teviratı olarak vukua gelen harekâta ve icra kılınan tedabire mütedair telgrafname kıraat ve vaziyet Reis Mustafa Kemal Paşa Hazretleri tarafından izah olunarak Çelebi Efendi Hazretliyle Şeyh Servet, Müftü Rifat, Müfid ve Hacı Ahmed efendilerden mürrekkep bir heyetin telgrafhaneye âzimetle Beypazar ile muhabere etmesi ve merhum Halil Efendinin cenaze merasimine arzu eden âzayı kiramın iştirak etmesi tensibolunarak Divanı Riyaset kâtiplerinin intihabı-

na başlanıldı.

Tasnifi âra neticesinde intihaba iştirak eden 99 reyden Haydar Bey (Kütahya) 86, Refik Bey (Konya) 62, Muhiddin Baha Bey (Bursa) 61, Cevdet Bey (Kütahya) nın 53 rey almış olmaları ve ekseriyeti mutlakının 50 rey bulunması hasebiyle mumaileyhimin kâtipliğe intihabedildikleri ve fakat diğer zevatın akalliyette kalmalarından diğer celsede yeniden iki zat için intihap icrası iktiza ettiği tarafı riyasetten tebliğ olunarak badezzeval saat ikide içtima edilmek üzere celseye nihayet verildi.

Dördüncü Celse

Badezzeval saat üçde Birinci Reisvekili Abdülhalim Çelebi Efendi Hazretlerinin tahtı Riyasetinde Meclis küşadedildi. Kâtip ve idare memurları intihabına ait âranın tasnifi neticesinde intihaba iştirak eden 97 reyden 69 rey ile Sivas Mebusu Rasim ve 57 rey ile Yozgad Mebusu Feyyaz beylerin kâtipliğe ve 70 reyle Sivas Mebusu Emir Paşa ve 60 reyle Saruhan Mebusu İbrahim Süreyya Beyin idare memurluklarına intihabedildikleri anlaşıldı. Badehu Tokad Mebusu Nâzım Beyle 25 refikinin İcra Vekilleri intihabolumunıyarak umuru idarei memleketin müntehap encümenler vasıtasıyla tedviri teklifini ve Trabzon Mebusu Ali Şükrü Beyle rüfekaşının İcra Vekillerinin muvakkat olmasını ve intihabı katının bir encümeni mahsus tarafından tanzim ve Heyeti Umumiyece kabul edilecek program dâhilinde icrası teklifini ve Karahisarı Sahib Mebusu Mehmed Şükrü Beyin harekât kısmının kemafissabık Mustafa Kemal Paşa Hazretleri tarafından idare edilmesi teklifini ve Erzurum Mebusu Celâleddin Arif Beyefendinin 15 kişilik bir Lâyiha Encümeni intihabı teklifini nâtik takrirleri okunarak Celâleddin Arif Beyin teklifinin kabul edilmesine binaen Karahisarı Sahib Mebusu Mehmed Şükrü Beyin her iki takriri reye konamamış ve Trabzon Mebusu Ali Şükrü Beyle rüfekaşının takririnin Lâyiha Encümenine havalesi karargir olmuştur.

Bir çeyrek saat teneffüs edilmek üzere saat dörtte celseye hitam verildi.

Beşinci Celse

Badezzeval saat dört buçukta da Birinci Reisvekili Çelebi Efendi Hazretlerinin tahtı Riyasetinde beşinci celse inikat etti. Erzurum Mebusu Celâleddin Arif Beyefendinin takrirleri mucibince biri Meclisin muamelâtını tanzim, Heyeti icraiyesini teşkil ve Heyetle Meclisin münasebatını takdir edecek olan on beş âzadan mürrekkep bir Lâyiha Encümeni ile diğeri İcra Encümeninin intihabatına başlanılmış ve bu İcra Encümeninin altı zattan terekkebütmesi kabul edilmiştir. Tasnifi âra neticesi celsei âtiyede arz edilmek üzere bir çeyrek saat Meclisin tatil edildiği tarafı Riyasetten tebliğ olundu:

Altıncı Celse

Badezzeval saat beşte Reisisani Celâleddin Arif Beyefendinin tahtı Riyasetinde altıncı celse küşadedildi. İcra Encümeni intihabına iştirak eden zevatı muhteremenin adedi 107 ve ekseriyeti mutlakası 54 olup bu zevattan 80 zatın bilfiil iştirak ettikleri ve 27 zatın

müstenkif kaldığı ve tasnifi âra neticesinde Celâled-din Arif Beyefendinin 71, Cami Beyin 66, Bekir Sami Beyin 58 reyle ihrazı ekseriyet ettikleri ve İsmet, Hakkı Behic, Adnan, Şeyh Servet, Ferid ve Hamdullah Subhi beylerin akaliyette kaldıkları cihetle bu altı zat arasından yeniden üç kişinin intihabı tarafı riyasetten tebliğ olundu. Ancak akaliyette kalan İsmet Beyin Erkânı Harbiyei Umumiye Riyasetini ifa etmekte bulunması hasebiyle esasen icraî bir vazifeyi haiz bulunduğu cihetle ona rey vermeğe hacet olmadığı hakkındaki Hamdullah Subhi Bey (Antalya) nın teklifi üzerine Reis Mustafa Kemal Paşa Hazretleri müşarünileyh filhakika filen Erkânı Harbiyei Umumiye Riyasetinde bulunmakta ise de bu keyfiyetin hennüz Meclisin tasvibine iktiran etmediği beyan buyurulmuş ve bunun üzerine İsmet Beyin Erkânı Harbiye vazifesini ifa etmek üzere İcra Heyeti meyanında çalışması teşşibolunarak onun yerine keza akaliyette bulunan Fevzi Paşa ile Hamdullah Subhi Bey aynı rey ihraz ettikleri ve kura Hamdullah Subhi Beye isabet ettiği cihetle Fevzi Paşanın reye idhali iktiza ettiği tarafı Riyasetten tebliğ olunmuştur ve intihabata başlanılmıştır.

Bu esnada Hamdullah Subhi Bey (Antalya) Meclisi Âli namına neşrolunacak beyannamenin bir müsveddesini hazırladığını beyan ile mezkûr müsveddeyi okumuş ve bunun aynen kabulüyle ve telgrafla tamim ve tevzii-müttefikân kabul olunmuştur. Şile ve Düzce vukuatına dair mevzû iki telgraf kıraat edildi ve bunun üzerine Reis Mustafa Kemal Paşa Hazretleri tarafından izahatı lâzımede bulunuldu. Badehu tasnifi âra neticesinde 103 zatın intihaba iştirak edip bunlardan 26 zatın müstenkif bulunduğu ve 77 zatın bilfiil itayı rey eyledikleri ve binaenaleyh ekseriyeti mutlak olan 52 bulunduğu cihetle 58-rey alan Fevzi Paşanın ihrazı ekseriyet eylediği ve Hamdullah Subhi, Şeyh Servet Efendi, Hakkı Behic, Ferid ve Adnan Beylerin akaliyette kaldıkları anlaşılmış ve binaenaleyh tekrar bir akaliyette kalan zevat arasında iki zat için intihap icrası ve fakat bu sefer ekseriyeti mutlaka aranmayarak ekseriyeti izafiye itibar edilmesi kararlaştırıldı ve intihabata başlanıldı ve neticeî ârada Hamdullah Subhi Beyin 47 ve Hakkı Behic Beyin 40 reyle ihrazı ekseriyet eyledikleri anlaşıldı. Badehu Reis Mustafa Kemal Paşa Hazretleri söz alarak Beypazarındaki kuvayı tedbiye kumandanından mevzû telgrafname ile Riyaseti Celile canibinden yazılan cevap kıraat buyurulmuş ve müttefikân tasvip edilmiştir. Anı mütaakıp Lâyiha Encümenini teşkil edecek 15 zatın alenî olarak intihabı karargir olarak Rıza Nur Bey (Sinob), Celâleddin Arif Bey (Erzurum), Yusuf Kemal Bey (Kastamonu), Yunus Nâdi Bey (İzmir), Hamdullah Subhi Bey (Antalya), Sırrı Bey (İzmit), Refik Bey (Konya), Şeyh Servet Efendi (Bursa), Haydar Bey (Kütahya), Emir Paşa (Sivas), Çelebi Efendi Hazretleri (Konya), Besim Atalay Bey (Kütahya), Ferid Bey (Çorum), Abdülkadir Kemali Beyin Lâyiha Encümenine intihapları tensibedildi. Karahisar Mebusu Şükrü Bey tarafından hiyaneti va-

taniyesi tahakkuk eden mücrimlerin sureti tecziyesi hakkındaki takriri Lâyiha Encümenine tevdi edildi. Yabanabat kaymakamlığından mevzû ve Koç Bey namında birinin halkı kıyama teşvik ettiğine müte-dair telgrafname ile yazılan cevap kıraat ve kabul olundu. Biga şehrinin zabt ve usatın tardedildiğine dair olan Umum Şimal Cephesi Kumandanı Miralay Kâzım Beyin telgrafnamesi alkışlarla kıraat edilerek yarın badezzeval saat ikide içtima edilmek üzere saat yedide içtimaa nihayet verildi.

OPERATÖR EMİN B. (Bursa) — Birinci celsede İdare Memurlarının adedi iki gösterilmiş, halbuki üçtür. Tashih ediniz.

BİR MEBUS — Bir de (Üç kişinin) tâbiri istimal edilmiştir. (Üç zatın) suretiyle tashihini talebederim.

BİR MEBUS — Zaptın kabul olunup olunmadığı sual edilmedi.

REİS Ps. — Zabıt hakkında söz söyleyecek var mı?

BİR MEBUS — Biz, harekâtı encümen idare etsin doemdik, şubeler, encümenler şu suretle iştirak etsin demistik.

SÜREYYA B. (Sarıhan) — İdare Memuru Âtîf Beyin ismi geçmemiştir.

REİS Ps. — Başka efendim? Zabıtları kabul edenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) Kabul olundu.

— Evrakı varide var, burada toplanmış olan telgrafların ekserisi icraya, birtakım hususata taallûk ediyor. İçlerinde zatîlîlerinizi işgal etmek için mühim şeyler görülmüyor.

Tebrik telgrafları vardır, tensip buyurulursa okuyalım. Diğerlerini de intihap buyurmuş olduğunuz İcra Heyetine verelim.

İSMÂİL FÂZİL Ps. (Yozgad) — Tebrik telgraflarına Divanı Riyaset tarafından münasip surette cevap verilir.

REİS Ps. — Münasip mi efendim? (Münasip sadaları)

Bâzı takrirler vardır, onları okuyalım:

2. — TEKLİFLER

1. — *Karahisar Sahib Mebusu Mehmed Şükrü Bey ile rüfekasının teşkilâtı Hükümet hakkında teklifi*

Riyaseti Celileye

Fevkalâde zamanlarda fevkalâde şeylerin olacağını kabul eden Meclisi Âli bir taraftan hiç bir kuyudu kanuni ile mukayyedolmadığına karar verir iken diğer taraftan da aynı kuyudu kanuniye ile kendisinin derecesi salâhiyetini bağlamak ve takyidetmek suretiyle tenakuzlar yapıyor. Bu hal, Meclisin intizamı müzakeratını ihlâl edeceği tabiidir. Evvel emirde Meclisi Âli bir noktayı tahtı karara almak mecburiyeti karşısında kalıyor. Ya hiç kavanini mevzua ile mukayyet değildir, veyahut şimdiye kadar mer'î olan kavanini mevzua ve esasiye dairesinde harekete mecburdur. Değilse kendi kendine - in-

tizamı müzakerat için - bir hududu kanunî ve usul kabul etmesi mecburiyetindedir. Bu cihetin gerek Meclisin ve gerek vekillerinin derecei vazaif ve salâhiyetleri ve birbirleriyle olacak münasebatını tâyin ve tahdidedecek bir kanunun esasatını ihzar etmek üzere on beş kişilik bir encümen teşkilini Heyeti Umumiye teklif ederiz.

24 Nisan 1336

Afyon Karahisar Kırşehir Konya
Mehmed Şükrü Rıza Refik
Karahisar
Hilmi

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisar) — Bu takrir daha evvel verilmişti. Celâleddin Arif Beyin tekliflerinden evvel idi, okunmadı. Lâyiha Komisyonu teşekkül etmiştir.

REİS Ps. — Lâyiha Encümenine verilmesini münasip görüyor musunuz?

İSMAIL FÂZİL Ps. (Yozgad) — Lâyiha Encümeni muvakkattir. Yalnız idarenin programını yapacak.

SESLER — Takriri geri mi almak istiyorsunuz?

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisar) — Hayır efendim. geri değil, Lâyiha Encümenine verilsin.

REİS Ps. — Encümene havalesine muvafakat edenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkar).

Ekseriyet yok, efendim.

3. — TAKRİRLER

1. — *Çorum Mebusu Fuad Beyle arkadaşlarının, Umuru Şer'îye Encümeni teşkiline ve mezkûr encümen reisinin heyeti icraiye dâhil bulunmasına dair takriri*

KÂTİP HAYDAR B. — Çorum Mebusu Fuad Bey ve Hakkı Behiç Bey ve rüfekası tarafından verilmiş diğer bir takrir var :

Riyaseti Celileye

Memurini şer'iyenin vazaif ve muhassasatı hakkındaki muamelât ile tetkikatı şer'iyeyi istilzam edecek ahval için Umuru Şer'îye Encümeni namıyla müntahab beş zattan mürekkep encümenin teşkilini ve bu encümen âzayı kiramının aralarında intihabedecekleri reisin dahi âza sıfatıyla Heyeti icraiye dâhil bulunmasını teklif ederiz.

Çorum	Denizli	Kastamonu
Fuad	Hakkı Behiç	Rüşdü
Bursa	Amasya	Çorum
Muhiddin Baha	Bekir Sâmî	Ferid
Kemal		

(Pek münasip, sesleri)

HAMDULLAH SUBHÎ B. (Antalya) — Efendim, diğer encümenler teşkil edildiği vakit umuru şer'îye için de bir encümen teşkilî düşünülür. Umuru Şer'îye için ayrı bir şey teklif et-

meye zannederim, lüzum yoktur. Bütün diğer encümenler teşkil edildiği vakit ona aidolan encümen de teşekkül eder. Binaenaleyh, ayrı encümenin teşkiline lüzum olmadığına kaaniim. (Doğru, sesleri)

MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Bu takriri bendeniz de imza ettim. Dün heyeti icraiye altı zat intihap buyurulmuştu. Bunların arasında Umuru Şer'îye ile muvakkaten olsun tevağgül etmek üzere hiç kimse bulunmuyordu. Biz bunu gördük. Ulemayı kiramdan ve umuru Şer'îye mütehassıslarından birinin de Heyeti icraiye muvakkaten dâhil olmasını tensibettik ve o itibarla bu takriri verdik. Eğer ayrıca encümenler teşekkül edecek olursa o zaman iş değişir. Madam ki, bugün muvakkat bir heyeti icraiye vardır. Binaenaleyh, onların arasında bir zatın bulunması muvafıktır. Takrir bu cihetle verilmiştir.

HAMDULLAH SUBHÎ B. (Antalya) — Lâyiha Encümeni namına bugün Heyeti Âliyenize vâkı olacak teklif için Umuru Şer'îye aidolan encümen teklifini de bulacaksınız. Bu suretle arzu edilen şey, vakit geçirmemek için müstacelen tasvibi âlinize arz edilmiş olacaktır. O esnada muhakeme buyurursunuz.

MUFİD Ef. (Kırşehir) — Bundan Heyeti icraiye meyanına Heyeti Şer'iyenin de girmesi gibi bir fikir anlaşılır.

HAMDULLAH SUBHÎ B. (Antalya) — Billhasa vakit geçirmemek ve müstacelen bir Heyeti icraiye teşkil edebilmek için size müstacelen bir teklif getiriyoruz ve tahmin ediyoruz ki, bu teklif bir ekseriyeti âzimenin tasvibine iktiran edecektir ve bu da derhal asıl olan heyeti icraiyenin teşkilî için düşünülmüştür. Encümenler ayrı ayrı faaliyetler için teşkil edilecek ve onların reisleri de Heyeti icraiye ifayı vazife edecektir. Umuru Şer'îye ona dâhildir. Fakat kaybedilecek vakit yoktur. Bu hususta yazılan takrir bilâhara Heyeti Umumiye arz edilecektir.

(Doğru, sadalar)

REİS Ps. — Efendim, dün intihabedilen heyetin muvakkat olması itibariyle ihtimal ki, Heyeti Umumiyece tekâsül edilmiştir. Fakat bugün encümenin vereceği esnada şer'îye işi de mutlaka dâhil bulunacaktır. Eğer bugün de tevhür edeceği vârit ise Heyeti Şer'iyenin intihabı muvafık olabilir. Esas intihabedileceğine nazaran yeniden bir Heyeti Şer'îye intihabını münasip görüyor musunuz?

(Hacet yok, sadaları)

Hacet görmiyenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) Hacet görülmedi.

2. — *Çorum Mebusu Sıddık Beyin, Meclisi Mebusan Nizamnamei Dahilisinin Büyük Millet Meclisinde de tatbikine dair takriri*

Riyaseti Celileye

Birçok tetkik ve tettebbuat mahsulü olarak

tanzim ve şimdiye kadar Meclisi Mebusanda tatbik edilmekte olan Nizamnamei Dahilinin işbu Meclisi Millide dahi aynen kabul ve tatbikiyle müzakeratin tahtı intizama alınmasını rica ederim, efendim.

27 Nisan 1336

Çorum Fevkalâde âzasından
Sıddık

REİS Pş. — Nizamnamenin tadilen tatbikini kabul edenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) O suretle kabul edildi.

3. — *Sivas Mebusu Rasim Beyin, Meclisi Mebusan Nizamnamei Dahilisinin ya aynen veya tadilen Büyük Millet Meclisinde meriyete vaz'ı için tetkikatta bulunmak üzere bir encümeni mahsus teşkiline dair takriri*

KÂTİP HAYDAR B. — Efendim, Sivas Mebusu Rasim Bey tarafından verilen **takrirden** :

Büyük Millet Meclisinin intizamı müzakere-tini temin için Meclisi Mebusan Nizamnamei Dahilisinin aynen tatbikini veyahut bugünkü ahval ve şerait dairesinde mezkûr nizamnamenin bâzı mevaddının derhal tadiliyle mevkii meriyete vaz'ı zımında bir encümeni mahsusun teşkili teklif ediliyor.

REİS Pş. — Muvafık görenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) Takririn encümene havalesine karar verildi, efendim.

HAMDULLAH SUBHÎ B. (Antalya) — Efendim, Millet Meclisi 11, 12 seneden beri menilektimizde muhtelif fâsılalarla olsa da yine ifayı vazife ediyor. Onun vazaifini tanzim eden bir nizamname mevcuttur. Zannedirim ki, yeniden yeniye bir nizamname yapmak için kaybedecek vaktimiz yoktur. Buradaki mesaimizi lüzumsuz yere dağıtmıyalım, o nizamnameyi aynen tatbik edelim. Birçok vakitler kaybetmiyelim, günah-tır. (Hayhay, sadaları) Lütfen bu teklifi reye koyunuz, efendim.

RASİM B. (Sivas) — Nizamnamenin bâzı mevaddı vardır ki, kabili tatbik değildir. Nizamname mucibince şubelerin adedi beş olacaktır, diyor.

REİS Pş. — Beyefendi sözü bitirdikten sonra söylersiniz.

HAMDULLAH SUBHÎ B. (Antalya) — Meclisi Mebusan Nizamnamei Dahilisinin bâzı mevaddı tatbik edilmeyebilir. Nizamname dâhilinde ne kadar mevad varsa hepsini infaz etmek mecburiyetinde değiliz. Binaenaleyh, yalnız yaptıklarımızı ona uydurmak mecburiyetindeyiz. Bu suretle o nizamname bütün ihtiyaçlarımıza yeter, efendim.

Dr. ADNAN B. (İstanbul) — Bu Meclisin intizamının muhafazasını temin için, işlerin yolunda gitmesi için Nizamnamei Dahilinin tatbiki en birinci çaredir ve Meclisi Mebusan Nizamnamei Dahilisi birçok tecrübe ve tetkikat neticesinde yapılmıştır. Bâzı noktalarına itiraz eden olsa bile oldukça iyi bir nizamnamedir. Ben-

deniz zannediyorum ki, bu kadar mehamı umur içinde ondan daha iyisini yapmak biraz çok zamana muhtaçtır. Binaenaleyh, ben de aynen Hamdullah Subhi Beyin sözlerine iştirak ederim. Bu nizamnamenin kabulüyle hemen reye konulmasını teklif ediyorum, efendim.

RASİM B. (Sivas) — Nizamnamei Dahilinin bâzı mevaddı vardır ki, tatbik edilemiyor. Encümle şube meselesi. Beş şube tefriki icab ediyor. Meclis binası buna müsait değildir. Sonra encümenler meselesi, on altı encümen tefrik edilmek icabeder. On altı encümen için ne lüzum var ve ne de yer vardır.

Nizamname altmış dört maddeden ibarettir. Bize lâzım olanlar hangileri ise onları aynen kabul ederiz, diğerlerini ise muvakkaten tadil ederiz.

HAYRÎ B. (1) — Müsaade buyurun; Meclisin intizamı namına Nizamnamei Dahilî lâzımdır. Çünkü; arkadaşlarımın bâzısının dediği gibi nizamname noksan olsa bile hiç nizamnamesiz hareket eden meclisten evlâdır. Bâzı nevakıs için derhal tadilât teklif olunur. Hemen Heyeti Aliyeniz kabul eder. Nizamname tekemmül eder, sonra noksan olarak encümenler de teşekkül eder. Halbuki nizamname mucibince beş şube yapılacak. Bunun muhassenatı inkâr olunamaz. Çünkü : Bunda ihtisas meselesi taayyün edecektir. Beş şube, arkadaşları arasındaki mütehassısları maliyeye, dahiliyeye ve diğer şubata ayıracaklardır. En ruhlı meseleler şubelerdir. Şubeler olursa isabet olacaktır. Nizamnamei Dahilinin aynen tatbikini isterim. (Reye, reye, sadaları)

REİS Pş. — Dermeyan edilen mütalâattan çıkan neticeden biri, Nizamnamei Dahilinin burada da aynen tatbiki noktasındandır. Diğerleri ise, bâzı hususatta müşkülâtı da olduğundan her noktasının tatbikine imkân bulunamadığından bâhistir. Binaenaleyh, ihtiyacımız bulunan mevaddının tatbiki ve gayrikabili tatbik olan noktalarının terki (Pek doğru, sadaları) lâzımdır. Binaenaleyh, tadili talebediliyor. Müsaade ederseniz her ikisini de ayrı ayrı reye koyalım.

MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Efendim; sureti mutlakada aynen kabul edersek evvelece verdiğimiz kararı nakzeta mecbur olacağız. Nizamnamei Dahilide reis ile iki reisvekili intihabediliyordu, halbuki; biz buna bir daha ilâve ettik. Bununla nizamnamenin ahkâmından birini nakzetmiş olduk.

REİS Pş. — Müsaadenizle reye koyalım. Tadil edilmek suretiyle tatbiki lehinde bulunanlar ellerini kaldırsın. (Eller kalkar)

KÂTİP — Şu halde efendim, Sivas Mebusu Rasim Bey tarafından verilen takrir kabul olundu. (Evet, evet, sesleri)

(1) *Sarı Bey (İzmit) olmak ihtimali vardır.*

4. — *Çorum Mebusu Sıddık Beyin, encümenlerin bir an evvel teşkiline dair takriri*

Riyaseti Celileye

Meclisimize bir ahenk ve intizam vermek ve faaliyetini müsmir bir hale ifrağ eylemek ancak encümenlerin teşkil ve mütehassıslarının ihtisasından istifade edilmesine mütevakkr bulunduğundan bir an evvel encümenlerin teşkilini talep ve kabulünü Heyeti Muhteremeden rica ederim efendim.

27 Nisan 1336
Çorum Mebusu
Sıddık

REİS Ps. — Efendim, takriri reye koyacağım. Encümenlerin teşkili reyinde bulunanlar ellerini kaldırsın. (Eller kalkar) Encümenlerin teşkiline karar verilmiştir.

MUSTAFA Ef. (Ankara) — Şube heyeti görüşür, âzalar ihtisaslarına göre encümenlere ayrılır. Şubeler olmadan encümen olamaz. Encümen şubelerden sonra intihabolunur.

RASİM B. (Sivas) — Evvelâ şubeler teşekkül edecek, encümenlerin adedi azalacak on altı encümen var. Halbuki; bunları istiabedecek bina yok.

Bunların ve şubelerin taksiri lâzımdır. İki şubeyi geri alıp üç şube yapılması lâzımgelir. Halbuki; bunun için şubeler ayrıldıktan sonra on altı encümen intihabedilmek lâzımgelir. Nizamnamei Dahili mucibince, ihtiyacımız on altı encümene müsait değildir. On altı encümen fazladır. Bunun için şubeler ayrıldıktan sonra, üç şubeye yahut iki şubeye mi ayrılacak, ona göre encümenler teşkili muvafıktır, mütalâasında bulunuyorum.

İSMAİL FÂZİL Ps. (Yozgad) — Encümen ve şube meselesinden bahsediliyor. Hamdullah Subhi Bey biraz sonra encümenler hakkında tes-

bit ettikleri şekli getirip meydana koyacaklar, Heyeti Umumiye arz edecekler. Şimdiden ne tertipte olduğunu bilmiyoruz. Heyeti Umumiye arz edildikten sonra kabul edersek febiha. Olmadığı surette şubeler vasıtasıyla encümenleri intihabetmek için o vakit meseleyi müzakereye koyarız. Şimdilik başka şeyle meşgul olalım.

REİS Ps. — Efendim, encümenlerin teşkiline karar verilmişti. Binaenaleyh kaç encümen teşkil olunacağı mevzuubahsoluyor.

RAGİB B. (Kütahya) — Bu hal Meclisin taayyün edecek vazafine tâbidir. Binaenaleyh bunun için bir encümen teşekkül etti. Bir esas hazırlıyor. Encümenlerin alelittak teşkiline karar verildi, fakat encümenlerin adedi ve vazai fi hakında henüz bir şekil yoktur. O da, Lâyiha Encümeninden çıkacak ve tahakkuk edecek şekle göre taayyün edecektir. Adedi o vakit taayyün etmelidir. Sonra şubeden bahsolunuyor. Bendenize kalırsa bu şubelere hiç lüzum yoktur. Doğrudan doğruya encümenler icrayı vazife ederler. Şubelere ait vazife bilmem tahakkuk etti mi?

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Heyeti icraiye ne kadar encümen teşkili lâzımgeliyorsa Heyeti Umumiye bildirsin.

REİS Ps. — Efendim, encümenlerin teşkiline karar verildi. Fakat adedinin tasrihi için her halde icra vazifesi tahakkuk ettikten sonra encümenlerin teşkili teklif edilmektedir. Bunu reye koyuyorum. Teşkilâtı idare tahtı karara alınsın, bilâhara encümenlerin adedi taayyün etsin ve ona göre intihap yapılsın deniliyor. (Muvafık sadaları)

On beş dakika istirahat etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Kapanma saati : Z. S. 3,30

İKİNCİ CELSE

Açılma saati : Z. S. 4,15

REİS — Mustafa Kemal Paşa Hazretleri

KÂTİPLER : Muhiddin Baha Bey (Bursa), Haydar Bey (Kütahya)

REİS Ps. — Efendiler Meclisi açıyorum.

5. — *Bursa Mebusu Muhiddin Baha Bey ve arkadaşlarının, on encümen teşkiline dair takriri*

KÂTİP MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Efendim, teşkilâtı idareye ait bir takrir vardır. Bendeniz Süreyya, Hamdi ve Reşid beyler tarafından verilen takrir okuyacağım :

İSMAİL FÂZİL Ps. (Yozgad) — Hitabet kürsüsüne buyurunuz.

Riyaseti Celileye

(1) Umuru Şer'îye - Evkaf, (2) Dahiliye, Emniyeti Umumiye - Posta, Telgraf, (3) Hariciye, (4) Maliye, Rüsumat, (5) Ticaret, Ziraat, Orman, Maadin, Umuru İktisadiye, (6) Adliye

ve Mezahip, (7) Maarif, (8) Müdafai Milliye, (9) Nafia, (10) Sıhhiye ve Muaveneti İcimaiye.

Bâlâda muharrer esami ile on encümen teşkilini teklif ederiz.

Saruhan	Saruhan
İbrahim Süreyya	Reşid
Kütahya	İzmit
Cevdet	Hamdi
	Bursa
	Muhiddin

REİS Ps. — Bir takrir daha var.

6. — *Yozgad Mebusu Mehmed Hulûsi Efendi ile arkadaşlarının, on idare encümeni teşkiline ve maarif umurunun da şeriyeye raptına dair takriri*

Biyaseti Celileye

(1) Umuru Şer'iye - Evkaf ve bilûmum maarifo ait tedrisat Maarif İdaresince programı tanzim kılndıktan sonra tasdik eylemek ve tedrisatı murakabe etmek hakkını haiz olmak, (2) Dahiliye, Posta, Telgraf, Emniyeti âimme, (3) Hariciye, (4) Maliye, Rüsumat, (5) Ticaret, Ziraat, Orman - Maadin ve İktisat, (6) Adliye ve Mezahip, (7) Maarif, (8) Müdafai Milliye - Harbiye, (9) Nafia, (10) Sıhhiye ve Muaveneti İcimaiye.

Teşkilâtı idariye encümenlerinin berveçhî-balâ on encümene taksimi ve her idarenin vazai fi dahi hizasında muharrer bulunan hususâtı havi olmasını ve her encümenin beşten ona kadar âzayı havi olmasını teklif ederiz.

26 Nisan 1336

Yozgad	Çorum	İsparta
Mehmed Hulûsi	Fuad	Hüseyin Hüsnü
Diyarbakir		Kırşehir
Hacı Şükrü		Müfid

REİS Ps. — Efendim, bu iki takrir arasında yalnız bir noktada bir fark görülüyor. Birincide, Umuru Şer'iye ve Evkaf denilmişti, diğerinde (Umuru Şer'iye ve Evkaf, bilûmum Maarife ait tedrisatı, Maarif İdaresince programı tanzim kılndıktan sonra tasdik eylemek ve tedrisatı murakabe etmek hakkını haiz olmak) hususâtı ilâve edilmiştir. İkisinin arasında bu fark görülüyor.

RAGİB B. (Kütahya) — Müsaade buyurur mu?

REİS Ps. — Buyurun.

RAGİB B. (Kütahya) — Bundan evvelki celsemizde encümenler meselesinin Lâyiha Encümeninden çıkacak ve teşkilâta aidolan lâyiha'nın kabul ve tasdikinden sonraya bırakılması kabul olunmuştu. Bu takrirlerin de Lâyiha Encümenine havale edilerek, oraca tanzim kılınacak lâyiha ile müzakere edilmesi icabeder.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Gerek bundan evvelki, gerekse işbu celsede Lâyiha Encümeni hakkında İsmail Fazıl Paşa Hazretleri beyanatta bulunmuştu ve Lâyiha Encümeni diye daîmi bir encümen teşkil etmeden, muvakkat

bir Heyeti İcraiye teşkilini nazarı itibara almıştık. İşlerin ehemmiyetine binaen Heyeti İcraiye teşekkül etsin ve bunların ne gibi vazai fi ile mükellef olması lâzımgeldiğini tâyin etmek üzere de bir encümen intihabetmiştik ve ismine Lâyiha Encümeni demıştik. Bundan başka Mecliste teşekkül etmesi lâzımgelen ihtisas encümenleri vardır. Heyeti Muhtereme encümenlere ayrılmayınca bir işle meşgul olmak gayet müteassir bir hale geliyor. Bu encümenlerin teşkili meselesi Heyeti Muhteremeye arz edildi ve bugün Heyeti Muhtereme onu kabul etti. Şimdi encümenlerin adedi kaç olsun ve o encümenlere ne gibi vazai fi verilsin? Bunları düşündük. Encümenleri, eski Meclisi Mebusan Nizamnamesinde olduğu gibi nazarı itibara alırsak adedleri tekessür edecek. Biz encümenlerin on tane olmasını istiyoruz. Bu encümenler bir an evvel intihabedilsin ve işe başlasın ve bunlar vücuda geldikten sonra Lâyiha Encümeninden çıkacak lâyihaya göre de Heyeti İcraiye teşkil edilsin ki iş tezepzüpten kurtulsun. (Doğru, doğru sadaları) Bizim vermiş olduğumuz teklifle Muhiddin Baha Beyin vermiş olduğu teklif arasında Paşa Hazretlerinin buyurduğu vecchile, bir fark var. Biz takririmizde Umuru Şer'iye ve Evkaf ile meşgul olan encümenin memleketin asıl matmaı nazarı olan tedrisat ile de meşgul olmasını düşündük. Malûmuâlileridir ki tedrisat iki esasa ayrılır. Birisi tedrisatı diniye, birisi de tedrisatı dünyeviye, yani fûnun ve saireye ait tedrisattır. Babı meşihat sırf tedrisatı diniye ile mi meşgul olsun, tedrisatı diniye ile meşgul olması mı lâzımgelsin, yoksa program koymak suretiyle medreselerin tedrisatını da iyi bir hale ifrag etsin mi? Bu ciheti hepimiz derin teessür ile düşünüyoruz. Düşünmeye mecburuz. Memlekette âdetâ iki cereyan hâsıl oluyor, medreseliler, mektepliler gibi bir fikir hâsıl oluyor.

HAKKI B. (Van) — Evvelâ takrir reye konulmalı, nazarı dikkate alınır o zaman üzerinde müzakere cereyan etmeli, halbuki Hoca Efendi Hazretleri şimdiden müzakereye geçmiş bulunuyorlar.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Bizim takrirden evvel verilen takrirle bizim verdiğimiz takrir arasındaki farkı göstermek istiyorum. Bu ciheti izah edeceğim.

REİS Ps. — Verilen takrirden Müfid Efendinin de imzası olduğu için maksatlarını izah ediyorlar.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Bendeniz izah olarak arz ediyorum: Tedrisat işini esaslı bir hale irca etmek ve memleketimizin muhtacolduğu bu esası tesbit etmek için Umuru Şer'iye ve Evkaf Encümeninin karşısına, Maarif İdaresince tanzim kılınan programların Umuru Şer'iyece tetkik edilmesini yazdık. Bundan do-

layı arada hâsıl olan farktan, başka bir zan hâsıl olmasın, teklifimizin diğer kısımları aynıdır. Encümenlerin on olmasını biz de teklif ediyoruz ve yalnız Şer'îye ve Evkaf Encümeninin vazaifine bir yeni nokta ilâve ediyoruz. Fark bundan ibarettir. Binaenaleyh Heyeti muhteremelerince güzellece tetkik ve teemmül buyurulmasını teklif ve istirham ediyorum.

MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Efendim, encümenlerin teşkiline bugün karar verdik. Görülüyor ki, encümenlerin sürati teşekkülünde ittifak vardır. Lâyiha Encümeni henüz buna dair bir karar vermiş değildir. Hattâ bu vazife ile tevaggul etmiş de değildir. Heyeti Muhteremeniz, pek sarîh ve bedihî olan bu on idare encümenini kabul buyurursa, Lâyiha Encümeninin uzunboylu müzakerat ile vereceği karara intizar etmemiş ve vakit kazanmış oluruz. Biz diyoruz ki; şimdiye kadar bu memlekette Umuru Harbiye vardır, ona Müdafaai Milliye namı veriyoruz. Kabul edilmez mi? Bunun için karara intizar lâzım mıdır? Dahiliye vardır. Dahiliye Encümeninin olmaması imkânı var mıdır ki, Lâyiha Encümeninin bir kararına intizar edelim? Sıhhiye vardı, şimdi olmayacak mı? Maarif vardı, olmayacak mı? Adliye vardı, olmayacak mı? Umuru Şer'îye vardı, olmayacak mı? Nafia vardı, olmayacak mı efendim? Eğer bizim bir diyeceğimiz varsa, unutulmuş olan encümenlerin bunlara ilâvesini tekliften ibarettir. Bir endişe ile müzakeratı tâlik etmek doğru olmasa gerektir.

RAGİB B. (Kütahya) — Efendim, usulü müzakere hakkında bahsedeceğim, encümenlerin tâyni adedi ve tâyni vazaifi Lâyiha Encümeninden çıkacak lâyiha kararı münderecatına tâlik edilmiş ve öyle karar verilmiştir. Bu karar ikinci celsede nakzedilemez ve böyle müzakere cereyan edemez.

REİS Pş. — Zannediyorum ki, bunda bir sehiv vardır. Encümenlerin teşkiline karar verilmişti. Fakat bu kararın tatbik edilebilmesi için encümenlerin adedinin tâyni lâzımgelir ve buna karar vermek için on kişilik encümenin vereceği kararı tekrar burada müzakere etmek üzere teneffüs edilmişti. Binaenaleyh bu celsede encümenlerin adedini ve ifa edecekleri vazaiife taallûk eden umuru zikreden iki takrir verildi. Bu takrirleri nazarı itibara almak ve mütalâa etmek için hiçbir mâni yoktur. Yine Meclisi Âliniz nasıl tensibederseniz öyle olur.

NECATİ B. (Erzurum) — Müfid, Efendinin izah ettikleri takrir gayet mühim bir meseleye temas etmiştir. Bu memleketin hayat ve mematı terbiye ve tedris meselesinin halline mütevakkıftır. Onun için bu bapta bir şey arz etmek isterim : Maarif denildiği zaman yalnız okuyup yazmak meselesi anlaşılmalıdır. Bizde bu

hatıra gelir. Okumak yazmak bilen birçok adamlarımız vardır ki, matlubolan terbiyeyi almadığından dolayı memleket için, heyeti içtimaiyemiz için müfidolmamıştır. İlmî terbiye üleması terbiyeyi tarif ederlerken bazıları demişler ki, terbiye çocuğu muhiti içtimaiyeye alıştırmaktır. Bazıları da; fitraten haiz olduğu mekârımı tenmiye ederek inuhite alıştırmak ve aynı zamanda anı heyeti içtimaiye için müfid bir şekle koymaktır. İşte maarifin iştigal edeceği mesele budur. Yoksa program tetkiki mevzuubahis değildir. O; derecei tâliyede kalır. Bunda ihtisasa taallûk eder. Umuru Şer'îye ile müştağil olan zevatın bu hususta tetkikatı yoktur. Anın için bu meseleyi umuru şer'iyenin tasdikine muallak tutmak terbiyeyi esaslı surette sektedar etmek demektir. Çünkü bu başka bir meseledir. Çünkü bizim esbabı sukutumuz ve esbabı inhitatımız tetkik edilirse görülür ki, usulü tedris temin edilmediği için iktisabettiğimiz malûmat hayatta bize yâr olamamıştır. Ta Sultan Selim'i sâlisten beri bu memleket Avrupa tarzında mektepler ve programlar görmüş fakat usulü tedris tanzim edilemediği için ve muayyen terbiye usulü tatbik edemediğimizden dolayı bu memleket ihtiyacı hakkiyle temin edilememiş ve bgünkü vaziyetin hudûsüne sebeb olmuştur. Birçok mühendisler yetişti, bunlar içinde yollarımızı yapacak adam yok. Hukuk şinaslar yetişti, bu milletin esasatı hukukiyesini tetkik edecekler yetişemedi. Birçok idare memurları yetiştirdik, fakat memlekette Hükümet namıyla, hakkiyle bir Hükümet teşkil edemedik. Bunların sebebi yegânesi; hep terbiyenin noksanlığıdır. Terbiyeden maksudolan esasatın anlaşılmasındır. Son zamanlarda buraya doğru yaklaştık. Terbiye nedir? Müterakki memleketlerde terbiyeden maksat nedir? Yalnız ilmin bir memleketi terakki ettirmeyeceğine dair birçok şeyler öğrenmiş ve görmüş iken tekrar bu gören gözleri bırakarak yeniden görmeye çalışmak, matlubolan neticeyi iyi bir surette bize veremez.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Ders başka terbiye başkadır.

NECATİ B. (Erzurum) — Efendim, programlarda tatbik ve takibolunacak gaye terbiyedir.

İSMAİL FÂZİL Pş. (Yozgad) — Aferin.

NECATİ B. (Erzurum) — Şimdi bu esasat nazarı dikkate alınırsa tabii ikinci verilen takririn tasvibedilmemesi iktiza eder. Bendenizin noktai nazarınızı celbedeceğim cihet bu idi.

HAFİZ İBRAHİM B. (İsparta) — Tedrisatı Şer'îye Encümeninin tasdikine iktiran etmek demek, maarifi iptidaiyemizi ve mekteplerdeki tedrisatı diniyeyi tanzim ve ıslah etmek demektir. Din hiçbir zaman mâniî terakki olamaz. Bugün her millet dinine, şeriata malik ol-

duktan sonra, bahusus Osmanlılar gibi esasat ve hayatı içtimaiyesini salâbeti diniye üzerine istinadettiren milletler daha ziyade, daha seri bir surette terakki etmişlerdir. Bugün islâmiyet demek, terakkiyatın en büyük hadimi demektir. Bugün tedrisatı umumiyemizi - Müfid Efendi biraderimizin buyurduğu veçhile - umuru şer'iyenin tahtı tasdikinde bulundurmak her halde ahvali umumiyesi itibariyle daha muvafıktır. Bugün bizi Avrupa'nın safahati sefilânesinden kurtaran dindir. Bunu nazarı dikkate alarak, her halde bizim bütün maarifimizi, hayatı içtimaiyemizi, bütün ananatımızı o suretle tedvir ve tanzim etmekliğimiz lâzımdır. Şu halde bendeniz bütün kuvvetimle, tedrisatla umuru şer'iyenin tevhihedilmesini istiyorum. Her halde verilen takririn kabul edilerek Umuru Şer'ie Encümeninin tasdikine iktiran ile, tedrisatla umuru şer'iyenin birleştirilerek maarifimizi terakki ettirmek istiyorum. Ben bunun taraftarıyım. (Bu başka, o başka, sadaları)

MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Öyle zannediyorum ki, memleketi uçuruma düşüren bir âmili ruhinin esbabını burada söylemek fırsatını elde etmiş oluyorum. Hoca Efendi Hazretleri buyuruyor ki; maarif programı mutlak Umuru Şer'ie Encümenine uğrasın. Bu, demek oluyor ki; Maarif Encümeni kendi kendine programı tanzim ederse ahkâmı diniyeye münafi ve şeraiti islâmiyeye muhalif bâzı ahkâmı kabul etmesi ihtimali vardır.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Hâşa o noktadan değil.

MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Eğer bu noktadan değilse şu halde bir iş kalıyor. Eğer bundan maksat bu değilse, Maarif Encümenine dâhil olanlar, terbiye ve tedrisatta tatbiki lâzım olan usulü belki bilmiyorlardır. Onların nevakıs ve hatayasını Umuru Şer'ie Encümeni ıslah ve tadil etsin. Maksat bu mudur, efendim? Zannetmem ki, bu olsun, o halde bu bir ihtisas işidir. Oraya dâhil olacakların maarifle ve terbiye ve tedrisat ile iştigal etmiş ve bunu meslek edinmiş zevattan mürekkebolması lâzımdır. Fakat anların ıslahı için mütehassıs olmıyanların kendilerinde fazla bir salâhiyet görmeleri, zannediyorum ki, doğru değildir. Tedrisat programlarının Umuru Şer'ie Encümenine uğraması hususundaki takriri imza eden zevat lütfen bize izah etsinler. Bendeniz de sonra cevap vereyim.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Şimdi efendim, tedrisat hususunda rüfekayı muhtereme tarafından serd edilen mütalâattan kendi hesabına hayret ettim. Biz buraya zannediyorum ki, tedrisat programları, terbiye projeleri imza etmek ve daha sair hususat için gelmedik. Bizim elimizdeki mevcut program ne ise anların temini devamına çalışalım. Binaenaleyh, biz buraya ders programları yapmak için gelmedik.

Beyhude birbirimizle muaraza etmiyelim.

FÂZİL Ps. (Yozgad) — Pek doğru.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Devamla) — Tedrisat programı yapmak, proje yapmak ne onların haddi, ne de bizim haddimizdir. Şimdi zannedirim ki, beyhude vaktimizi zâyi ediyoruz. Doğrusu budur. (Doğru, doğru, sadaları).

BİR MEBUS — Rüfekayı kiramın cümlesi bu noktada ittihat ediyorlar. Hepsi de encümenlerin teşkilini arzu ediyorlar. Biz, dünkü gün bir İera Encümeni teşkil ve tesis için lâzımgelen programın tanzimi zımnında bir encümen teşkil ettik. Şimdi de encümenlerin tesisi için takrir veriyoruz. Bu takrirlerin münderecatı onlara ya muhalif, ya muvafık olacak. Muhalif olursa şimdiki sayımız boş olacak. Muvafık olursa anın için bir karar verilmiştir. Yeniden bir karar vermeye lüzum yoktur. Binaenaleyh, bundan evvel encümenleri teşkil etmek ve erbabı ihtisası bulmak için encümenleri ayıracak olan şubelerin tesisi lâzımdır. Bendeniz bu hususu teklif ediyorum.

BİR MEBUS — Efendim, bendeniz bu meseleyi biraz karanlık görüyorum. Biz dün burada bir encümen teşkil ettik, ve bu encümene bu memleketi idare etmek hususunda bir teşkilât projesi hazırlaması için bu bapta verilen takrirleri havale ettik. Şimdi müzakere ettiğimiz encümenler meselesi arkadaşımızın dediği gibi acaba bu encümenler Meclisi Millinin encümenleri midir? Yoksa İera encümenleri midir? Bendeniz anlayamadım, eğer İera encümenleri ise, bu tedrisat programı hakkında bir karar vermeden evvel, Lâyiha Encümeninin getireceği projeyi bekliyelim. Bu tedrisat işi önce encümende görüşülecek bir iştir. Maksat Meclisin encümenleri ise onları intihabedelim.

MUHİDDİN BAHA B. — Meclis encümenleri.

REİS Ps. — (Müfid Efendiye hitaben) : İzahat vereceksiniz zatiâliniz.

MÜFİD EFENDİ (Kırşehir) — Bendeniz rüfekayı kiramının burada söylemiş oldukları sözden dolayı tenviri efkâra hizmet etmesi dolayısıyla teşekkür ederim. Yalnız bizim takririmizde mevcut bulunan mesele ne Maarif İdaresine, ne Umuru Şer'ie İdaresine bir tefrika vermek meselesi değildir. Tedrisatın tek mil letlerin terakkisini yükseltmiş olduğu hakkında da söz söyleyecek değilim. Mevzuubahsolan şey memleketimizde cehlin izalesi meselesidir. Cehlin izalesi için köylerimize varıncaya kadar mektep açmak lâzımdır. Köylerimize açmış olduğumuz mekteplerde ıera edilen tedrisatta, şimdiye kadar Ankara vilâyetinde, encümeni vilâyetinde bulunmaklığım dolayısıyla, birçok tecrübeler gördük. Köylerdeki mekteplerde programı mucibince haftada bir defa Kur'anı Kerim okutuluyor. Bir saat kadar ulûmu diniye

dersleri veriliyor. Haftada bir Kur'anı Kerim ve ulûmu diniye evlâdı vatanın asıl ilmiyaline mûtaallik olan sureleri bile okumasına mâni oluyor. Bundan dolayı bu meseleyi vücûda getirsinler de ister Umuru Şer'îye Encümeni, ister Umuru Maarif Encümeni vücûda getirsin. Emelimiz bir noktaya mâtuf olduğundan dolayı bizim arzu ettiğimiz mesele ders meselesidir. Sahibi ihtisasa verilmesi lâzımdır. (Esasa girmedik, sadaları) Ders meselesini Umuru Şer'îye Encümeni de tetkik etsin. Şu dersler okunsun diye bir takrir veriyoruz. Vereceğimiz izahat bundan ibarettir.

REİS Pş. — Müzakere kâfi midir, efendim?

Riyaseti Celileye

Encümenler teşkiline dair olan takrir hakkındaki müzakerenin kifayetine karar itasını istirham eylerim.

Izmit
Hamdi

7. — *Sivas Mebusu Mustafa Taki Efendinin, Umuru Şer'îye, Evkaf ve Maarif ve Adliye Umurunun bir encümenine tevdiine ve bu encümen âzasının tezyidinde dair takriri.*

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Umuru Şer'îye ve Evkaf ile Adliye ve Maarif nezaretleri vazâifinin yekdiğerine taallûku tamamı bulunmasına, meselâ mahakimi şer'îye, adliye veya Umuru Şer'îyeye taallûku ve mekâtîp ve medarisin programları itibariyle bu devairi yekdiğere rapta icbar etmekte olmasına binaen Umuru Şer'îye ve Evkaf ve Adliye ve Maarifi Umur ve hususatinın yalnız bir encümenine tevdi vazâifin tekessür edeceğine mebnî bu encümen âzasının adeden tezyidi hususunun tahtı karara alınmasını teklif ederim.

Sivas

Mustafa Taki

REİS PAŞA — Efendim, bu takrir dinlendikten sonra müzakereyi kâfi görenler ellerini kaldırırlar.

HAMDULLAH SUBHİ B. (Antalya) — Bu madde hakkında söz isterim Paşa Hazretleri. Efendim, Meclisimize dâhil bulunan ulemayı dinin yetiyecek nesillere kâfi bir terbiye diniyenin verilmesini istemek hususunda namütenahi bir hakkı vardır. Bunu inkâr etmek hiç kimse-nin aklından geçmez. Her millet dinî bir terbiye alır, bizim çocuklarımız da dinî bir terbiye alacaklardır. Bu esas, umumi ve mutlak. Yalnız efendim, Meclisi Âlinin fikrini iki nokta üzerine celbetmek isteriz, tedrisat dünyanın her tarafında ve bizim memleketimizde muhtelif şubelere ayrılır.

Heyet ortasında deruhde edeceğimiz vazâifin nevine göre bizi terbiye ederler, yetiştirirler. Bu vazâifin bir kısmı doğrudan doğruya mahiyeti itibariyle dinîdir. Diğer hayata ait va-

zaif ile alâka ve temas üzeredir. O kısmın din ile alâkadar ve teması yoktur. Kimya dersleri, hikmet dersleri, ziraat dersleri, bu eins derslerdendir. Umuru Şer'îye Encümeni, dinin tedrisi noktasından arzu ettiğini takrir eder ve Maarif Encümenine onu teklif eder. Bu, kendisinin en sarîh bir hakkıdır. Maarif Encümeni de memleketimizde - İstanbul Meclisi Mebusanında Konya Mebusu Vehbi Ef. Hz. nin dediği gibi - yalnız efendi yetiştirmek değil, mütehasşısalar yetiştirmek için lâzımgelen esasatı ihzar eder, yani hayat adamını, yetiştirmek için lâzımgelen bütün esasatı vaz'eder ve bu istikameti alır gider. Onun için taksimi vezaif noktai nazarından ikisini birbirine tedahül ettirmemelidir. Umuru Şer'îye Encümeni arzu ettiği bütün esasatı Maarif Encümenine teklif etsin. Onu nazarı dikkate almak Maarif Encümeninin vazifesidir. Maarif Encümeni de hayatın maddî işleri noktasından çocuklarımızın deruhde edecekleri vazife göre terbiye ve tedris almalarını temin edecek bir program vaz'eder ve bu tatbik edilir. Fakat ikisi birbirine karıştırılırsa sonu gelmez, birtakım anlaşılamazlık zuhur eder. Hem o kısma hem bu kısma muzır olur. Bunun ayrılması lâzımdır.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) — Müsaadenizle bendeniz fikrimi izah edeyim. Efendim, şimdiye kadar bizi terakkiyattan mahrum bırakan umurun başlıcası bu din ile dünyanın ayrı ayrı düşünülmesi maddesidir. Edyanı saire gibi bizim dinimiz terakkiyatı maddiye mâni bir din değildir. Bizim dinimiz terakkiyatı maddiye-yi mütekâfildir. Dinimiz terakkiyatı maddiye-yi de tetkik eder. Edyanı saire erbabının, terakkiyatı maddiye-yi kabule, dinleri müsaidolmadığından onlar dinden ayrılmaya mecbur kalmışlardır. Din ile dünyayı ayırmasalardı Avrupa terakki edemeyecekti. Fakat biz din ile dünyayı ayırırsak geri kalırız. Terakkiyatımız geri kalacaktır ve kalmıştır. Şimdi meselâ mekâtîpten fûnun ile yetişen efendileri âdetâ bir cenebî fikirli, hâşa itikatsız diye telâkki ediyoruz. Mekâtîpte fûnun ile terbiye olan efendiler de medresede tahsil görenleri mûtaassıp ve hiçbir şeye yaramaz zan ve telâkki ediyorlar. Onun için bu iki zümre yekdiğerine takarrübedemiyorlar. Bunun için millet arasında tefrika, efkârı umumiye arasında tefrika zuhur ediyor. Bu iki membaı birleştirmek lâzımdır. Madem ki, dinimiz terakkiyatı maddiye-yi hiç mâni değildir. Hattâ müteraggiptir, şu halde terbiye-i diniye ile terbiye-i dünyeviye-nin yekdiğerine mezeinde hiçbir mahzur yoktur. Bilâkis menfaati umumiye vardır. Anın için bendeniz teklif ediyorum ki, meşihatı islâmiye vazifesini ifa edebilecek Umuru Şer'îye Encümeni ile Evkaf Encümeni bir de Maarif Encümeni, bir de Adliye Encümeni ki, Mahakimi Şer'îye ve Nizamiye Encü-

meni, bu encümenlerin hepsinin vazai bir hükme taallük ediyor. Mahakimi şer'iyeye, mahakimi adliyyeye, hepsine taallük ediyor. Bu encümenlerin vazai finin yekdiğerine irtibatı tamımı vardır. Bu encümenler bir olmalıdır. Fakat umur tekessür edecek, vazai f çoğalacaktır. Binaenaleyh encümen âzasının adedinin de çoğaltmak lâzımgelecektir. (Hafif gürültüler) Maarifin mütehassıslarından, şer'iyenin ve evkafın mütehassıslarından, adamlar ayrılır, hepsi bir encümen olur, kendilerine gelen işleri müzakere eder, milletin terâkkiyatına hadim olurlar. Hem dini hem de dünya işlerini ileri götürürler. (Müzakere kâfi sesleri)

NÂZİM B. (Tokad) — Efendim, biz buraya memleket felâket içinde diye koştuk geldik. Bizim en büyük vazifemiz o felâketin önüne geçmektir ve bu olmak lâzımgelir. (Bravo sadaları) Aramızda birçok şeyler zuhur etti. Aramızda suitesirsi mucibolacak şeylerden müteessiriz, onu da istemeyiz. Ötedenberi memlekette mevcudolan bir din ve dünya meselesini, müzakere ve münakaşa tarzında olsun buraya koymakla zannederim ki, iyi bir şey yapmıyoruz. (Alkışlar) Onun için istirham ederim, bütün fikrimiz müdafaai vatan noktai nazarında temerküz etmelidir. Onun için bir encümen teşekkül etti, mukarreratını yapsın, tabii yapacaktır. Bize onu versin, sonra bu gibi şeylerle uğraşalım, bu gibi şeyleri müzakereatı umumiyyeye koymadan, aramızda kararlaştırarak yapalım. Bendeniz bu fikirdeyim efendim. (Pek doğru sadaları)

REİS Ps. — Evvelâ müzakerenin kifayetine aidolan takriri reye vaz'edeceğim. Kabul edenler ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Şimdi efendim, ilk verilen Muhiddin Baha Bey (Bursa) ve rüfekasının takriridir. Bunu kabul edenler ellerini kaldırsın. (Anlamadık efendim, sadaları)

(Muhiddin Baha Bey (Bursa) nun takririni tekrar okundu.)

REİS Ps. — Bunu kabul edenler ellerini kaldırsın. (Tekrar okunsun sadaları) «Tekrar okundu.»

REİS Ps. — Bu takriri muvafık görürseniz reye koyalım.

BİR MEBUS — Tâyini esami ile olsun efendim.

REİS Ps. — Tâyini esami ile olabilmek için 15 imza lâzım, kabul edenler ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir, efendim.

BİR MEBUS — Bir de ihtisas heyeti teşekkül etmeli. (Olmaz, geçti sadaları)

REİS Ps. — Efendim, diğer takrirleri okutuyorum :

8. — *Çorum Mebusu Dursun Bey ve arkadaşlarının, bir an evvel bir mercii idare teşkiline dair takriri*

Riyaseti Celileye

İstanbul'un İngilizler tarafından işgalinden itibaren rüesayı memurini mülkiyeden bâzılarının idarei umuru hükümette gösterdikleri şekli tereddüt Müdafaai Hukuk Cemiyetlerine karşı muhalif geçinen bâzı eşhasın cesaretlerini artırarak, gerek Ankara'da Millet Meclisi ve gerek Heyeti Muhteremei Temsiliye aleyhinde propaganda zemini ihzar ediyor ve ahali müslime arasında ihtilâfi efkâra sebebiyet veriyor. Vilâyat ve Elviyei Müstakille el'an mercisiz bir halde bulunmaktadır. Ekser livada mutasarrıf ve kazalarda kaymakamlar yoktur. Vekâletle idare ediliyor. Vekillerin nüfuzu ise ahali arasındaki ihtilâfi izaleye kâfi gelmiyor. Bu halin devamından netayici elime zuhuru melhuzdur. Binaenaleyh izai evkat edilmiyerek bir mercii idare teşkilıyla memurini idareye bir hattı hareket tâyini ve ahaliye emniyetbahşolacak tedabiri müessire ve serianın ihzarı lâzımeden olmakla icrayı icabına âcilen tevessül buyurulmasını rica eyleriz.

26 Nisan 1336

Çorum

Tokad

Dursun

Rifat

CELÂLEDDİN ARİF B. (Erzurum) — Söz isterim.

REİS Ps. — Müsaade buyurunuz, aynı meseleye dair iki takrir daha vardır, okunsun.

9. — *İzmit Mebusu Hamdi Namık Beyin, İzmit sancağının İngilizler tarafından işgali üzerine mercisiz kalan Geyve, Adapazarı, Kandıra ve İzmit kazalarının merkez ittihaz edilecek Geyve'ye raptına dair takriri.*

Riyaseti Celileye

İzmit sancağının İngilizler tarafından işgali üzerine teşkilâtı mülkiyeleri itibariyle livai mezkûre tâbi ve merbut bulunan Geyve, Adapazarı, Kandıra ve İzmit kazaları mercisiz kalmış ve bu halin daha ziyade devamı bilhassa şu sırada matlûbolan ahenk, intizamı idare noktai nazarından katiyen gayricaz bulunmuş olduğundan Adapazarı'nın vaziyeti hazırası müsait değilse Geyve'nin merkez ittihaziyle diğer kazaların oraya rapt ve ilhakı hususunda müstacelen bir karar ittihazını rica ederim efendim.

26 Nisan 1336

İzmit Mebusu.

Hamdi

10. — *İzmit Mebusu Hamdi Namık Beyin, Adapazarı, Geyve, Kandıra ve İzmit kazaları Bidadyet mahkemelerinin merkez ittihaz edilecek Geyve'ye raptı hakkında takriri*

Riyaseti Celileye

Dersaadet ve İzmit için muhaberatin inkitatına mebnî mercii istinaf ve itihamdan mahrum kalmış olan Adapazarı, Geyve, Kandıra, İzmit kazalarına aidolmak üzere vaktiyle Dersaadet

heyeti ittihamiyesine gitmiş olan birçok evrakın celbi imkânı münasib olmuş ve bu sebepten tahliyesi icabeden pek çok eşhas dahi mevkuf kalmış ve bunların temadii mevkufiyeti de gayricaz bulunmuş olduğundan mezkûr kazalar bidayet mahkemelerinin oralara raptı için müstacelen karar itasını istirham eylerim efendim.

26 Nisan 1336

İzmit Mebusu

Hamdi

(Heyeti icraiye verilsin sesleri)

CELÂLEDDİN ARİF B. (Erzurum) — Efendim, heyeti icraiye aittir, oraya havale olunsun. Bundan evvel okunan takrir hakkında bâzı ifadatta bulunmak isterim. Malûmuâliniz dün Meclisi Âlinize bir takrir verilmiş, o da, Meclisi Âlinizin mukarreratı aleyhinde harekât iera edenlerin teeziyesi meselesi idi. Bunu Meclisi Âliniz, teşkil buyurmuş olduğu encümene havale etti.

Encümem de tezekkür etti, işi bitirdi. Şimdi zannedirim ki, tesbit edilen maddei kanuniye ruznameye dâhildir. Müsaade buyurulursa Meclisi Âlinizin nazarı itılâma arz edilsin efendim. Bu suretle birinci takrire de cevap verilmiş olur.

5. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Karahisar Sahib Mebusu Mehmed Şükrü Beyin, Hiyaneti vataniyeye ceza tâyini hakkındaki kanun teklifi*

REİS Ps. — Lâyihaın okunmasını münasip görüyor musunuz efendim? (Hay hay sesleri).

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Dün Karahisar Mebusu Mehmed Şükrü Bey tarafından Meclisi Âlilerine verilen takrir bir kere daha tahattür edilmek üzere takriri bir daha okuyacağım :

«Büyük Millet Meclisinin maksadı teşekkülü malûm olduğundan istihdaf eylediği gayei muallâyı tekrara lüzum yoktur. Ancak gayei matlubeye vusul için Büyük Millet Meclisinin ittihaz eyliyeceği mukarrerata bütün efradı osmaniye'nin mutavaat eylemesi lâzımdır. Bu ecilden Meclisi Millînin mukarreratı aleyhinde bulunanlar veya mutavaat eylemeyenler ancak haini vatan olabilirler ve bu gibilerin de hiyaneti vataniye ile ittiham edilmeleri lâzımgelir.»

Bu, esbabı mcibe makamında serd edilmiş bir mütalâadır. Şimdi serd eyledikleri mevaddı kanuniyeyi okuyacağım :

Maddei kanuniye

Birinci madde — Halifemiz ve Padişahımız Efendimiz Hazretleriyle memaliki Osmaniyeyi yedi ecanipten tahlis maksadına mâtuf bulunan Millet Meclisi mukarreratına itaat eylemeyenler ihyaneti vataniye ile ittiham olunurlar.

İkinci madde — Hiyaneti vataniye hakkındaki kanunu mahsus bu gibiler hakkında tatbik olunur.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. — Dün mevkii

müzakereye konulan lâyihaı kanuniye bu idi. Meclisi Âlilerinin kararı mahsusı ile encümenlere havale olundu ve biz bunu dârudiraz müzakere ederek kendi fikrimize göre bir şekilde tesbit ettik, şimdi okuyacağım :

«Makamı muallâyı hilâfeti ve memaliki mahrusai şahaneyi yedi ecanipten tahlise ve taarruzatı defî maksadına mâtuf olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyanı mutazammın kavlen ve fiilen muhalefet veya ifsadatta bulunan kesan haini vatan addolunur. Ahkâmı kanuniye dairesinde muhakemeleri biliera tecziye olunurlar.»

Bizim encümence kabul ettiğimiz maddenin şekli budur. Bu maddenin mukarreratı hakkında, hükmü hakkında söz söyleyecek zevat varsa biz onu müdafaa edeceğiz.

BİR MEBUS — Yalnız Kanunu Cezanın hangi maddesine tevafuk ediyor?

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Birinci faslın elli altıncı maddesine ve o madde şudur :

«Madde 56. — Her kim memaliki mahrusa ahalisini yekdiğeri aleyhinde silâhlendirarak mukateleye tahrik ve igraya veyahut bâzı mahallerde gasıb ve garet ve tahribi memleket ve katli nüfus efalini ikaa mütecasir olup da kaziyei fesat tamamıyla fiile çıkar veyahut maddei fesadın ierasına başlanmış olursa ol kimse kezaalik idam olunur.»

Mevaddı münferide kabul etmemiz lâzımdır. Ceza Kanununda mündericolan mevaddın hiçbirisi bizim şu tanzim ettiğimiz maddedeki maksada tevafuk etmiyor. Kanunu Cezadaki vaziyete nazaran bizim hali hazırmıza tevafuk eder bir madde yoktur. Eğer Ceza Kanununun bu maddesini aynen kabul edersek bizim aleyhimize çıkacaktır. Maddei kanuniye sarihtir.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Efendiler, gerek elimizdeki şu Kanunu Ceza gerek usulü muhakematı cezaiye Osmanlı milletinin ruhundan, ihtiyacından tevellüdetmiş bir kanun değildir (O... sadaları). Arz edeceğim. Bunların mehzalarını tetkik edersek ya Fransa'dan yahut başka bir yerden aldığımızı göreceğiz. Bizim ruhumuzdan tevellüdetmiyen işbu kanunlar, ihtiyacı fevkalâdenin doğurmuş olduğu bu Meclisi Âlinin ihtiyacını temin ve tatmin edemez. Kanun, milletin ihtiyacından doğmuş, sarıh ve herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilir bir tarzda yazılmalıdır. Kanunlarımızda maatteessüf bu ruhu tamamen göremiyeceğiz. Maddeleri tekrar ederek sizi tasdi etmek istemem ve esbabı mucibesi de milletin ve bütün efradı memleketin anlayabileceği bir tarzda yazılmalıdır. Bugün şimdiye kadar neşrettiğimiz kavaninden istifade edilememesinin sebep ve illeti de değil köylü, avam kısmı, hattâ hükkâmın dahi kanunu bihakkin, anlamıyarak ve tatbikatında birçok müşkülâta mâruz kalmaları yüzünden mercie

müracaat ve bu müracaatin tevalisi dolayısıyla müşkülâta uğramak gibi birtakım sebepler vücuda gelmektedir. Bir defa bu esbabı mucibe sarıh yazılmalı ve her fert anlamalı, esbabı mucibeye muvafık bir maddei münferide vaz'edilmeli. Bugün Meclisi Âli, makamı hilâfet ve saltanatla beraber bileümle memaliki müstevliye-mizi düşmanın yeditecavüz ve yeditagallübünden tahlis ve milleti selâmeti umumiyei sahasına erdirmek için teşekkül etmiş bir Meclis bulunmak itibariyle, şu emele münafi harekâtta bulunanlar hiyaneti vataniye cürmiyle müttehemdir. Binaenaleyh, idam edilecektir.

SIRRI B. (İzmit) — Encümen bu noktayı kabul ediyor efendim. Cezanın şeklini tâyin etmek lâzımdır. Hatır ve hayale gelmiyen ahvali fevkalâdenin doğurduğu şu Meclisi Âliyi hiç hatırı hayale getirmiyerek tanzim edilen ceza kanunu ne suretle Meclisin icraatını tatmin eder? Ne suretle Meclisi Âlinin mukarreratını, ihtisaratını, âmâlini tervice muvaffak olabilir?

BİR MEBUS — Madde, madde okusunlar, izah etsinler.

SIRRI B. (İzmit) — Arkadaşımın mütalâatına tamamen iştirak ederim ve kendi sözleriyle kendini ikna edeceğim. Buyurdukları gibi re'sen bir maddei kanuniye vaz'etmek istemiştik. Bunu düşündük. Ancak, kavanini mevzua haricinde, kendiliğimizden, kendi düşüncemiz gibi bir madde ihdas ve vaz'edecek olursak, değil memaliki Osmaniye karşısında, şu huzzar karşısında güçlük çekeceğimizi teemmül ettik ve nihayet kararımızı sizin efkârınıza mülâyim gelebilecek bir surette tesbit ettik. (Hayır, hayır olmadı, sadaları), (Şiddetli olmalıdır, sadaları). Elde bulunan kanun zannederim ki, bugün muvafık değildir, bu kanunlar muhtelif düşünce ve esbabı meşruadan geçerek kesbi katiyet etmiştir ve bunun hilâfına bir hakikat vaz'olununcaya kadar şimdi bu ceza kanunu maddesi milletin ruhuna muvafık değildir. (Şüphesiz, sadaları).

BİR MEBUS — Bendeniz ceza kanununa istinadetmek fikrinde bulunmuyorum. Maksudımızı, âmâlimizi bu millete anlatmak ve tebaiyet etmek istemiyenler hakkında mevcudiyetimizi hissettirmek için orada kifayet eder bir madde yoktur. Yoksa kanunu ceza şey değil, mâruzatım budur.

İSMAİL FÂZİL Pş. (Yozgad) — Kanunu cezanın tatbik edilmek istenilen şu maddesi, pek açık söyleyeceğim, bunu bizim hakkımızda tatbik ettiler, hattâ Ali Fuad Paşa hakkında da tatbik ettiler. Bu iltibastan nasıl çıkacağız?

SIRRI B. (İzmit) — Bir mütalâa daha var, efendim. Eğer Meclisi Âli Hükümeti mevzuai meşruanın kabul ettiği bir maddei kanuniye ibtinayı muamele etmekte mahzur görür ve bunu mamûlûnbih addetmez de kendiliğinden bir maddei kanuniye vaz'etmek arzusunı izhar

ederse o zaman meselenin şekli değişir. (Âmenna, sadaları).

MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Efendim, bizim vaziyetimiz ya meşrudur, ya değildir. Buna mukabil bizim aleyhimizde hareket edenlerin vaziyeti de ya meşrudur, ya değildir. Biz iddia ediyoruz ki, bizim vaziyetimiz meşrudur. Bizim harekâtımız meşrudur. Binaenaleyh, bunun hilâfına hareket edenler haini vatandır. Gasp ve garette bulunanlar, bu Meclisin emrine itaat etmiyenler haini vatandır. Elli altıncı madde bunu söylüyor. Bundan evvel bir Hükümet vardı. İstanbul'da icrayı saltanat ediyordu. O Hükümeti esir addediyoruz ve onun akval ve efalinde serbest bulunmadığını iddia ediyoruz. Şimdi onun yerine millet kendisini ikame etmiştir ve o hareket ediyor. Nasıl ki, evvelece yani üç ay evvel Hükümet aleyhine hareket edenler haini vatan addediliyorlardı. Bu Meclis aleyhinde de hareket edenler haini vatan addedilir. Mukabilimizde bulunan Ferid Paşa aleyhine hareket edenler haini vatan olamaz. Binaenaleyh, böyle bir iltibasa imkân yoktur.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Zannederim ki, encümence tesbit edilen maddei kanuniye maksadı temine kâfidir. Eğer kendimizi hali ihtilâlde addediyor ve tedhişe lüzum görüyorsak kâfi değildir. Fakat şekli hukukide hareket etmek kanaati var, kanunumuz doğrudur ve bundan nazariyatı ilmiyeden istifade ederek işlerimizi yolunda cereyan ettirmek istiyor isek bu madde kifayet eder. Yalnız Hakkı Hâmi Bey kardeşimizin ifadatından istidlâl ediyorum ki, madde şiddeti haiz değildir. Eğer mahkemelerimizin vaziyeti ve eğer usulü muhakememiz mevzuubahsolacaksa, istediğimiz kadar şiddetli mevat vaz'etsek; teşkilâtı hazırî zabıta ve adliye ile; cezadan maksat olan ibreti müessireyi temine imkân mevcut değildir. Maddenin aynen kabulünü, encümen-de bulunmak dolayısıyla, teklif ederim. Eğer tesrii matlup ise, matbuat ceraimini müddeti muayyenede mahakim nasıl rüyete mecbur addedilirse kanuna, bu gibi mesailde de süratle muhakematın tedvirini temin eden bir fıkra ilâve edilir ve matlup hâsıl olur. Mâruzatım bu kadardır, efendim.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) — Müsaade buyurur musunuz? Meclisi Âli Devletin mevcut kavanini tatbik edecek ise şu madde kâfidir. Yok eğer biz mevcudolan kavanini tatbik etmiyeceğiz, kanunları yeniden yapacağız, dersek zaten ekseriyeti fikriyemiz bizim efkârımıza muvafık olanları tatbik etmektir, değil mi efendim? Evet, mademki tatbik edebileceğiz, o halde şu madde bizim hedefimizi tâyin ediyor. Ceza kanununda bunu temin edecek maddeler çoktur. Yalnız kelimeler üzerinde bâzı iltibaslar teemmül edi-

lirse lâyiha tabedilerek arkadaşlara tevzi olunur. Onda, bir kat daha faide olabilir.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Madde basittir. Efendim, zannederim iyi yazılmıştır.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) — Ama bu

maddeleşi bizim hasım mevkiinde bulunanlarımız da bizim hakkımızda tatbik ederlermiş. Bir mâni yoktur. (Handeler ve şiddetli alkışlar)

REİS Ps. — On beş dakika teneffüs edilmek üzere celseye hitam veriyorum.

Kapanma saati ; Z. S. 5,15

ÜÇÜNCÜ CELSE

Açılma saati : Z. S. 6,00

REİS — Mustafa Kemal Paşa Hazretleri

KÂTİPLER : Haydar B. (Kütahya), Cevdet B. (Kütahya)

REİS Ps. — Celseyi açıyorum.

MEHMET SÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Söz isterim.

REİS Ps. — Buyurunuz.

MEHMET SÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Muhterem efendiler, görüyorum ki, vermiş olduğum takrir esas itibariyle kabul edilmekle beraber suverî tatbikiyesi hakkında Meclisi, pek çok ihtilâfata düşürüyor. Bendeniz bunun esbabını, şurada görüyorum ki; Meclis kendisinin vazifei teşriyesini esas itibariyle tâyin ve takdir edememesinden ileri geliyor. Meclisimiz elbette salâhiyeti teşriiyei haizdir. Malûmûâliilerinizdir ki, milletler icrayı Hükümet eder. Her millet, kendi mukadderatını tesbit eder, tâyin eder. Bu esasat bütün Garp hukukunca kabul edildiği gibi bizim esasatı İslâmiyemiz de bunu kabul etmiştir. Hepinizin malûmudur ki; bidayeti İslâmda Halifeler intihapla tâyin edilir ve ârayı milliye ile intihab edilen o Halife millet namına icrayı saltanat ederdi. Bugün Muhterem Halifemizin ve Pağışahımızın İstanbul işgaliyle İngiliz esaretine düşmesi itibariyle Makamı Saltanat, ve onun kuvvei teşriiyesi olan Meclisi Mebusan icrayı faaliyetten geri kalarak millet yeniden kendi mukadderatını idare etmek için zatiâliilerinizi intihabetmiş ve göndermiştir. Biz millet namına hem icrayı Hükümet edeceğiz, hem de milleti idare için lâzımgelen kavanini vaz'edeceğiz. İşte bu esasat böyle kabul edildikten sonra, intizam dairesinde yürüyebilmek için şimdiye kadar vaz'edilmiş kavanini mevzuayı ve kavanini esasiyeyi kabul etmek ve onun ihtiyaca mutabık olmıyan ve içinde bulunduğu şü mühim, şü fevkalâde zamana tevafuk etmiyen mevaddını tadil etmek esasını kabul ederek işe girişecek olursak zannedersem müzakerat, ihtilâfat bu kadar çoğalmıyacaktır. Bu ihtilâfat ve müzakeratın böyle çoğalması

bu noktadan inbias ediyor. Biz bugün, şimdi bu esası kabul edelim. Mevcut kavanini mevzua dairesinde hareket etmek ve kanunu memlekette hâkim kılmak, ve şu içinde bulunduğumuz mühim ve buhranlı ve fevkalâde günlerde bunun icabettirdiği mevaddı kavanimizde bulamazsak onu, tadil veyahut yeniden kanun vaz'etmek suretiyle icrayı Hükümet ve icrayı ahkâm etmek esasını tesbit ettikten sonra işimiz kolayacaktır. İşimiz böyle kolaylaştıktan sonra gelelim vermiş olduğum takrire : Esas itibariyle, hiyaneti vataniye cürmiyle müttehem olmayı kabul ediyoruz. Yalnız sureti tatbikiyesi kalıyor. Evet bizim makasıdı meşruamızı kabul etmiyerek ifadatta bulunanlar memleket ahalisini birbirine düşürerler elbette ve elbette hiyaneti vataniye ile itham edilir ve hiyaneti vataniyenin cezası bütün dünyada kabul edilmiştir, idamdır. Binaenaleyh, o takdirde teklif ettiğim ikinci maddeden vazgeçiyorum. Çünkü hiyaneti harbiye hakkındaki Kanun noksandır. İşî teşevvüşata düşürmemek için, hiyaneti vataniye ile itham olunur, demek doğrudur. Bu suretle Meclisi Âliniz kanunumuzdaki bu boşluğu da imlâ etmiş olur. Hiyaneti vataniye ile itham olunur, diye teklif ediyorum.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim, bendeniz meseleyi üç noktâi nazardan, nazarı âlinize arz edeceğim ve zannederim ki, meseleyi daha mükemmel, hayır mükemmel demiyeğim efendim, başka bir şekilde tetkika yol açmış olacağım. Bir defa efendim, Kanunu Cezada hiyaneti vataniye namında bir cürüm yok iken biz, bir hiyaneti vataniye cürmü ihdas ediyoruz. Binaenaleyh her cürmün mukabilinde mutlaka bir ceza da ihdas olunmak lâzımdır. Cezası, Kanunu cezada mevcut ise, demek cürüm mevcuttur. Mevcud olduğuna nazaran hükkâma, Kanunu Ceza mucibince tâyini ceza

ediniz, diye emretmek fazla olur, zaten mevcut demektir. Müddeiumumiler, vazaifi adliye ile mükellef olanlar bu kabil ceraimi takip ile mükelleftirler. Binaenaleyh bendeniz diyor ki, evvelâ, bir hiyaneti vataniye cürmü tarafımızdan ihdas olunduktan sonra bu ihdas olunan cürüm için yine bir ceza ihdası lâzımdır. Çünkü Kanunu Cezada bu hiyaneti vataniye cürmü yoktur, sirkat, dolandırıcılık, birçok bildiğimiz, emsali ceraim vardır. Eş-kâli muayyendir, cezaları da muayyendir. Binaenaleyh hiyaneti vataniye cürmünü ihdas ediyorsak cezasını da kendimiz ihdas etmek lâzımgelir. Emniyeti dahiliye meselesi efendim, hepimizin, Heyeti Umumiyemizin her vakit mucibi iştikâsı olan bu nokta, kanunlarımızın lâstikli olması ve herkesi, tereddüde sevk edecek kadar muğlâk ve müşevveş olmasıdır. Zannederim ki, bu muğlâk ve müşevveş kanunlardan, bir tanesini de biz belki ilk defa olarak yapmış olacağız. Encümenin tanzim ettiği lâyhada mevaddi mahsusasına tevfikeyn tâyni ceza ederler, denildikten sonra, rûfekayı muhtermeden biri tarafından vâkı olan istizah üzerine bir madde gösterilebildi. O maddenin de ne dereceye kadar kabiliyatbik olduğu ayrıca cayi sualdir. Binaenaleyh mesele, madde sarîh değildir, şayet hükkâmı serbest bırakırsak mahkeme, mevaddi mahsusasına göre tâyni cezada muhtardılar, mahkemede heyet; biz böyle bir cürüm görmedik, işbu fiilin mürtekiplerinin ademimesuliyetlerine karar verdik, deseler, biz hâkimleri mutlaka ceza itasına icbar edebilir miyiz? Dünyada hangi hâkimi icbar etmek salâhiyeti kime verilmiştir? Efendim, bu noktai nazardan da doğru ve sarîh ve muayyen bir cürüm göstererek muayyen bir ceza vererek iyi bir yol göstermek, iyi bir tarik irae etmek mükellefiyetindeyiz. Sonra efendim, her kanun tatbik olunmak için vaz'olunur. Meclisin, vaziyetimizin fevkalâdeliğini, zamanımızın kıymetini hepimiz, her vakit tekrar edip dururken ve böyle mukadderatımıza muhalefet edeceklerle ceza tâyninin lüzumunu tasdik edip dururken, bu cezayı tatbik için yine eski mercilere yol bırakmak da Abdülkadir Kemali Bey biraderimizin buyurdıkları veçhile matlûbolan faydayı hâsıl edemez. Bir celpnamenin, bir ihzar müzekkeresinin muhatabına tebliği için mahkemelerden, üç, beş, sekiz defa tekitler yazılıp dururken, birtakım turuku kanuniye bize, işe başladığımızıza peşiman olmak derecesinde asabiyet verdiği emsali mevcut iken, bendeniz ahvali fevkalâde içerisinde, zamanın mahdudiyeti içerisinde böyle bir maddei kanuniyenin eski tariki kanuni ile tatbikinin de taraftarı değilim. Min-küllilvücu bu maddei kanuniye evvelâ sarîh değildir. Saniyen hiyaneti vataniyenin cezası sarıhan maddei kanuniyede mukayyet değildir.

Salisen : Bu noktai nazarlar kabul edilmese bile, turuku kanuniyei mevcudemizle kabili tatbik değildir. Büyük Meclisin ilk kanunlarının kendi kendine mefsub olmak misalini biz teşkil etmiyelim. Onun için efendim yine Meclisi Âlinize arz ediyorum, yeni bir cürüm ihdas ediyoruz, o cürme de yeni bir ceza koymalı ve aynı zamanda yeni bir tariki muhakeme ihdas etmeli ve bu mahkemeler mümkün olabilirdiği kadar mahallî cürüme cezayı vermeli, filân kazada irtikâbedilen cürümden dolayı vilâyet merkezine getirip de orada muhakemesine bakmak doğru değildir. (Lûtfen teklif halinde verin sesleri).

ABDÜLKADİR KEMALÎ B. (Kastamonu)

— Lûtfen teklif halinde yapınız.

İSMÂİL FÂZİL Pş. (Yozgad) — Teklif halinde ve ceza da tasrih edilerek yazılısın, sonra müzakere edelim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — O halde müsaade ediniz.

MUFİD Ef. (Kırşehir) — Bir şey arz edebilir miyim? Malûmu devletleridir ki, bu gibi ahkâmı havi mevaddi karar tahtına almak için, yarım saatlik müzakere, mütalâa kâfi gelmez. İstirham ederim tab ve tevzi edilsin. Bunu düşünerek Meclisi Âli bu yolda bir karar ittihaz etsin. Daha muvafık olur zannındayım. Tabını istirham ederim (Muvafık sadaları).

REİS Pş. — O hal de bunu badettabı...

MEHMET ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Refik muhteremimiz Refik Şevket Bey mühim bir esastan bahsettiler. Deminki söylediklerim de hep bu esas dâhilinde idi. Yeni bir cürüm ihdas ediyoruz. Refik Şevket Beyin efkârıyla müsterekim ve zaten hiyaneti vataniyenin her yerde olduğu gibi cezası bizde de idam olacaktır. Bu esasta kendisiyle tamamen müsterekim. Hiyaneti vataniye diyor. Sonra cezası da budur. Bu olmak lâzımgelir. Sonra bunun suverî tatbikiye ve icraiyesi kalmış idi, hakikaten bugünkü teşkilâtı adliyemizle, bu zamanda istediğimiz süratle iş göremeyiz. Tabii bundan bahsetmemiştim. Çünkü hepimizde bunun içerisindeyiz, ne bir celbin tebliği, ne bir ihzarın infazı mümkün değildir. Bu zamanda süratle iş görmek mümkün değildir. Senelere mütevakıftır. Halbuki, bu kanunu müstacelen tatbik etmek ve serian ibreti müessire kaziyesini mahallinde göstermek lâzımdır. Bunu inkılâplar icabettirir. Bunun için böyle bir tarik, her halde bir tariki kanuni ve teşkilât yapmak mecburiyetindeyiz. Müsaade buyurulursa esası kabul ettikten sonra, bunun suverî tatbikiyesi hakkında bir takrir ve bir teklif ihzar ve Meclisi Âlinize tevdi edelim. Şimdi birinci maddede yazılı olan esas kabul edilsin, bu esas kabul edilince zaten mesele hallolunuyor. Yalnız suverî tatbikiyesi kalıyor. O da ayrıca bir meseledir. Millet Meclisinin Halifemiz ve Padişahımız Efendimiz

Hazretleriyle Memaliki Osmaniyeyi yedi ecanib-ten tahlisi maksadına mâtufl bulunan mukarreratı, buradaki mukarrerattan maksat umumi mukarrerat değildir. Tereddüde düşmiyelim, şu yukarıda okuduğum kısım, kısmı mahsustur. Umumi mukarrerata değil, mukarrerata itaat etmeyenler hiyaneti vataniye cürmiyle itham olunurlar. Cezası idamdır. Böyle hainleri asmiyacak olursak bittabi merhametten memleket için maraz hâsıl olacaktır. Çünkü emsaliyle sâbittir. Şimdi bu şeklin ikinci maddesinden zaten feragat ediyorum. Bu şeklin böyle kabulünü ve reye vaz'ını teklif eylerim.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Eski takrir ise evvelce reye vaz'olunmuştu.

(Encümene iade edilsin sesleri)

REİS Pş. — Bundan evvel beyanatta bulunan Refik Şevket Beyin, teklifini hazırlaması ve o okunduktan sonra müzakereye devam edilmesi vardır. Bunu İsmail Paşa Hazretleri teklif ettiler. Bir de Müfid Efendinin, bunun badettabi bütün âzayı kiramca okunduktan sonra müzakeresi teklif olunmuştur. Bunları birer birer reye vaz'edeceğim.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) — O, usulün tâyininden sonra tabı ve tevzi olunur.

(Tekrar okunsun sesleri.)

REİS Pş. — O halde tekrar okuyalım. (Şükürü Beyin takriri hakkında encümenin kararlaştırdığı suret tekrar okundu.)

SESLER — Müfid Efendinin teklifi, yani tabolunmak keyfiyeti...

BİR MEBUS — Yani encümenden gelen mi tabolunsun?

SESLER — Encümenden gelen tabolunsun.

REİS Pş. — Efendim reye koyuyorum. Müfid Efendinin tabı teklifini kabul edenler ellerini kaldırsın. Tabı teklifi kabul olundu.

Falkat matbaamızın vesaiti, hattâ kâğıdımız da pek noksandır ve pek azdır, işi şu şekilde dökmiyelim, (Sesler : Tabolunsun yarına kalsın)

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Hâdisat durmuyor.

REİS Pş. — Yarına kalmasına muvafakat edenler ellerini kaldırsın. (Eller kalkar..)

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Ekalliyeti kalile...

REİS Pş. — Ekseriyet olmadı. (Sesler, gü-rültüler)

Müsaade buyurunuz, ikinci teklif İsmail Fazıl Paşa Hazretlerindir. Teklif Refik Şevket Bey tarafından yazılsın, hazırlansın. Tekrar müzakereye koyalım. (Sesler : Biz yazarız, bir satırdır....)

HAMDULLAH SUBHİ B. (Antalya) — Söz isterim Reis Paşa Hazretleri. (Kürsüye, kürsüye sesleri...)

HAMDULLAH SUBHİ B. (Antalya) — Efendiler, evvelâ affınızı istirham ederek küçük

bir ihtarda bulunmak isterim. Bâzı saatlerin bir nevi sükûtu vardır ki, bize sahte bir emniyet verir ve o sahte emniyet içinde nâmahdud bir zamana malik olduğumuzu zannetmek, bilâhara birçok peşimanlığa malolacak felâketlere bizi uğratabilir. Hatırlatmak isterim ki, pek yakın bir zamanda, yalnız 1293 te muharebeyi yaptığımız vakit karargâhımız Şumnu'da idi. Asırlarca müddet bu Devletin muharebatı mevzuubahsolurken karargâh Belgrad idi. Bütün Rumeli gitti ve bütün Afrika'daki ayrı, ayrı her biri birer cihan halinde olan memleketler gitti. İstanbul işgal altına girdi. Anadolu üç, dört taraftan istilâya uğradı. İzmir vilâyetinde Yunan bayrakları, Antalya'da İtalyan bayrakları, Adana'da Fransız bayrakları, Urfa, Maraş ve Antep etrafında Fransız bayrakları durduğu bir zamanda biz ne yapıyoruz? Bir dakika dikkat ediniz! Cephelelerde kullanacağımız kuvvetleri içeride birtakım hainlerin üzerine gönderiyor ve cephelelerimizi boşaltıyoruz. Bugün bir haber geliyor : Beypazarı isyan etmiştir. Bir haber alıyoruz : Filân tarafta telgraf tellerini kesmişler, tahrikât her tarafta devam ediyor, ifsadın nihayeti gelmiyor ve biz vatanımızın en son parçasında istiklâlimizi ihata eden bin tehlike ortasında müzakere ediyoruz, münakaşalar yapıyoruz. Yarı düşünelim diyoruz. Halbuki, karşı taraf bir saniye durmuyor, tereddütetmiyor. Sizin vatan müdafaası için tahsis ettiğiniz kuvvetleri yakalıyor, zâbitleri öldürüyor, yakıyor, yıkıyor, tahrib ediyor. Onun kanunu yoktur. Eğer kaani isek ki; memleketin son müdafaası için toplandık ve memleketin istiklâli aleyhine kıyam edenleri tedmir etmek ilk vazifemizdir. Cephele suluk etmemek, orada emrivakiler kesbi katiyet etmemek için uzun düşünecek vaktimiz yoktur. Vatan müdafaası aleyhine hareket edenler dünyanın her tarafında hattâ sulh ve sükun zamanında bile haindirler, idam ile tecziye edilirler. (Alkışlar)

- Encümenin kararlaştırdığı sureti okuyarak - devamla : O halde efendim vâkı olmuş olan teklif üç satır dâhilinde bu mânâyı ifade ediyor.

Eğer tehlikenin azametini görüyorsak, takdir ediyorsak ve buna kaani isek isticâl ile derhal hiyanete karşı cezasını tatbik edin deyiniz. (Doğru, doğru sesleri), (Reye, reye sesleri)

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Ayrıca müzakere edilsin.

REİS — Pş. — Şimdi ihzar olunacak maddenin müzakeresine devama karar vermiştik, zannederim. Beyefendinin ihzar ettiği sureti okuyoruz :

«Makamı Muallâyı Hilâfeti ve Memaliki Mahrusai Şahaneyi yedi ecanibten tahlise ve taarruzatı defî maksadına mâtufl olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyanı mutazammın kavlen ve fiilen muhalefet veya ifsadatta bulunan kesân haini vatan addolunur.»

BİR MEBUS — Müsaade buyurulur mu efendim. Bu her iki maddei kanuniyeyi encüme-ne havale edelim. (Gürültüler).

BİR MEBUS — Beş dakika müsaade etseler..

CELÂLEDDİN ARİF B. (Erzurum) — Bir suret verip tevzi edelim.

REİS Ps. — Zannederim ki, bilâifateian bir kararı katîye iktiran etmelidir. (Evet, evet, sesleri).

Reye vaz'ediyorum, münasip görenler el kaldırsınlar. (Reye, reye, encümene, gürültüleri).

Efendim, müsaade buyurunuz tekrar bunları encümene havale etmek ve encümenin tetkikinden geçtikten sonra mevkii müzakereye konmak teklifini reye koyalım. (Lüzumu yoktur, sesleri).

Bunları encümene evrmek taraftarı olanlar ellerini kaldırsın.

Peki, ekseriyet var. (Gürültüler).

10 dakika teneffüs için Celseyi tatil ediyorum.

Kapanma saati : Z. S. 6,30

DÖRDÜNCÜ CELSE

Açılma saati : Z. S. 7

REİS — Mustafa Kemal Paşa Hazretleri

KÂTİPLER : Haydar B. (Kütahya), Cevdet B. (Kütahya)

REİS Ps. — Celseyi açıyorum. Encümene iade edilen maddei kanuniye müzakere edilecektir. Encümenin henüz ikmalî vazife ettiğini bilmiyorum. Arzu ederseniz sorduralım.

ENCÜMEN Na. CELÂLEDDİN ARİF B. (Erzurum) — Efendim, encümene iade buyduğunuz maddei kanuniyeyi sahibi takrirle beraber encümenin bâzı âzaları birlikte olduğumuz halde okuduk, başka bir şekle ifrağ eyledik. Fakat maatteessüf encümende ekseriyetimiz mevcut değildi. Çünkü, âzayı muhteremeden birkaçı tesrif etmemiş bulundular, onun için yeniden toplanmak mecburiyeti hiss olunuyor. Sabah kendilerinden istirham edelim de tekrar müzakere ederiz. Eğer encümenin kararına iktiran etmeden Meclisi Âliniz kabul edecek olursa-o vakit...

SESLER — Kabul ederiz, efendim.

BİR MEBUS — Yazılan şey Heyeti Umumiyyede okunsun.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib) — Zaten encümenin mütalâası Meclise gelecektir.

CELÂLEDDİN ARİF B. (Erzurum) — Reyi âliniz de bu hususa iktiran ediyorsa o başka.

REİS Ps. — Beyefendinin teklifi mademki bir defa iade edilmiştir. Yalnız encümence ekseriyetin husul bulmamasından yarın sabaha bırakmak lâzımgeliyor.

SESLER — Muvafık, muvafık.

REİS Ps. — Binaenaleyh,, yarına kalmasına muvafakat edenler ellerini kaldırsınlar. (Eller kalkar) yarına kalması muvafık görüldü.

ALİ RIZA Ef. (Amasya) — Bir şey teklif edeceğim efendiler! Bir Hükümeti Osmaniye ve

bir vatani İslâmiye vardır. Yalnız Hükümeti Osmaniye'nin merkezi bugün tahtı muhasaradadır. İşte bundan dolayı millet kendi vekillerini buraya göndererek burada büyük bir Meclisi Millî akdettirdi. Şu halde birtakım yazılan mevaddı kanuniyeyi ve bunun hakkında yapılan münakaşayı fazla görüyorum. Biz, şu Büyük Meclisimizi, Hükümeti Osmaniye namına idareî unsur ettiğinden dolayı onun mevkîine koyduğumuz zaman, eğer ceza kanununun ikinci faslını aynen kabul ve tatbik edersek maksadımıza kâfidir. Bundan dolayı bu mevaddın umurunun reddi ve o kanunun ikinci faslının kabulünü teklif ediyorum.

REİS Ps. — (Rıza Efendiye hitaben) Bu, yarın mevzuubahsolacak.

Efendim, bir takrir var: Hakkı Behiç B. tarafından verilen istifanamedir.

4. — İSTIFANAMELER

1. — *Hakkı Behiç Beyin, Muvakkat İcra Heyetinden istifanamesi*

Riyaseti Celileye

Devleti Osmaniye tarihinin en vahim bir devrinde icra mevkîinden deruhdei mesuliyet ederek ifayı vazife edebilmek ancak, milletin ârâyı umumiyesini teksif etmiş olan Meclisi Âlilerin samimî ve ciddî bir itimadiyle mümkün olabilir. Çünkü şerefi mânevisinden başka hiçbir cazibei maddiyesi olmayan icra mevkîlerinin gerek Meclisi Âliniz huzurunda maddeten ve gerek tarihi millîmizde mânen ve vicdanen mâruz bulunduğu mesuliyet ancak böyle kavi ve samimî

bir itimat ile kabili iktihamdır. Dünkü intihabın esnayı icrasında görülen teşeddüdü âra henüz heyeti icraiye hakkında bu kadar derin ve samimî bir itimadın Meclisi Âlilerinde cayı-gir bulunmadığı kanaatini âcizlerine verdi; bu şerait içinde ve pek zaif gördüğüm bir ekseri-yeti izafiyenin itimadiyle deruhdei mesuliyette mâzur görülmekliğini Heyeti Muhtremeden istirham ederim, efendim.

Hakkı Behiç

ABDÜLKADİR KEMALÎ B. (Kastamonu) — Haklıdır.

REİS Ps. — Dünkü intihapta Muvakkat Heyeti icraiye meyanında kendileri de intihab-olundu. Birlikte vezaifi icraiye ifaya başladık. Kendileri bu suretle istifa etmiş oluyorlar. Bendeniz de aynı heyette bulunduğum için şah-san ve pek yakından tanıdığım ve kıymetini de takdir ettiğim için böyle bir arkadaşın kendi-sine tevdi edilen vazifeden istifasını hiç arzu etmiyorum.*Fakat kendisi istifa ettiğine göre istifasını kabul edip etmemek reyî âlinize me-nuttur.

İSMÂİL FÂZİL Ps. (Yozgad) — Hakkı Behiç Beyin bu yoldaki istifasında, Heyeti Umumiye tarafından vâkı olan teşeddüt haşa sümme haşa bir suiniyete mübteni olsaydı, hakları vardı. Fakat zannederim ki, bu teşed-düdü âra hepimizde vâkı ise sebebi birbirimizi elân tanıyamamaktır. Binaenaleyh, bu istifa zannederim ki, bir suiniyete müstenit bir istifa olmadığından ve suiniyete müstenidolmı-yan bir teşeddüdü âradan neşet ettiğinden zannederim bu istifaya mahal yoktur. Kendisi Heyeti Umumiyece seçilmiş pek kıymetli bir uzuvdur ve mevkii icrada bulunmak suretiyle millete pek büyük hizmetleri olacağına bende-niz kaaniim. Zannederim ki, diğer arkadaşların da kaanidirler. Binaenaleyh, istifasının geri alınmasını teklif ederim.

SESLE — İstifasının reddi.

REİS Ps. — Bu reyde bulunanlar ellerini kaldırsın. (Eller kalkar). İstifa reddedildi ve ittifakan yeniden intihab olunmuşlardır.

SİRRI B. (İzmit) — Müsaade buyurunuz bir şey arz edeceğim. Arkadaşlarım! Meclisimi-zin inikat ettiği dakikadan itibaren her vesile ile Halifei zişanımız hakkındaki rabıtamızın takviyesine çalışmakta olduğumuz, verdiğimiz kararlarla, söylediğimiz sözlerle sabittir. Bunu ıstibaha düşürecek bizden bir zerrenin bile sâ-dır olmadığına şüphe yoktur. Çünkü, gayemiz

Halifemizi esaretten kurtarmaktır. Fakat düş-manlarımız hiç şüphe etmem ki, bizim burada olan içtimamızdaki gaye ve maksadı elbette ve elbette Padişahımız Efendimiz Hazretlerine mâkûs surette aksettireceklerdir. Buna şüphe etmiyelim. Biz, hikmeti içtimamızı ve hakkı hümayunlarındaki lâyetcelzül hürmet ve ubu-diyetimizi, Memaliki şahanelerini ecanibin ta-addisinden tahlis hakkındaki mücahedemizin mahiyetini kendilerine, hakipayı hümayunları-na kalbimizden doğan en samimî hislerle arz edelim ve diyelim ki, biz senin kullarımız, maksadımız, sırf zatı hümayunlarımızın, ecanib elinde bulunmamızdan mütevellit teessürümüz icabı sizi kurtarmaya kadar çalışacağız. Bütün sâymizi yalnız sizin uğuru hümayunlarını-za vakfetmişiz, başka emelimiz yoktur. Sizi ve bizi sevmiyenlerin, Padişahla tebaası arasına il-kayı nifak etmekte olan erazilin maksadı elbet-te bizim en meşru hareketlerimizi size mâkûs gösterecektir. Onun için Meclisimiz namına Di-vanı Riyaset Hakipayı hümayuna bir telgraf keşide etsin.

SESLE — Ne vasıta ile?..

SİRRI B. (İzmit) — Mümkün olan vesait ile yapalım, mümkün olan vasıtalarla teşebbüs ede-lim. Düşmanlarımız hiç olmazsa bundan müte-essir olurlar. Hiç olmazsa düşmanların hüznünü müebolalım. (Kabul, muvafık, sesleri).

REİS Ps. — Yarınki ruznameyi arz edeceğim. Hiyaneti vataniye hakkındaki kanun lâyihasını yarına koyduk. Bâzı takrirlerle encümenlerin teşkili meselesi var. Bunların yarına kalmasına karar verilmiştir. İntihap ve teşkilini yarın dü-şünürüz.

İSMÂİL FÂZİL Ps. (Yozgad) — Saati içti-mamızı alaturka üzerinden tertibedelim. Çün-kü, ekseri arkadaşlarımız alaturka saat kullanı-yorlar, şehirde de alaturka kullanılıyor. Davet-ler suitefehhümata uğruyormuş. Hiçbir sebep ve bahane ile yarın saat, bir saat vakit geçirmi-yelim. Eğer Heyeti Umumiye muvafakat ederse içtimalarımızı alaturka saate göre tanzim ede-lim.

REİS Ps. — Paşa Hazretlerinin buyurduk-ları gibi saat içtimalarımızı alaturka ve alafran-ga zikrederim. Binaenaleyh, yarın öğleden son-ra alafranga saat ikide ve alaturka saat altı bu-çukta içtima etmek üzere Celseye hitam veriy-o-rum.

Kapanma saati : Z. S. 7,30

T. B. M. M. Matbaasi